

KERESZTYÉN IGAZSÁG

AZ ORDASS LAJOS BARÁTI KÖR FOLYÓIRATA

Új folyam 62. szám

2004. NYÁR

Tartalom

IGEHIRDETÉS

Dóka Zoltán: Egyetlen jel: a kereszt 1

KÖSZÖNTÉS

Testvéri szívvel - testvéri szóval köszöntjük
a hatvanéves Ittész Jánost 3

EMLÉKEZÜNK

Segélykiáltás 1984-ben - Húsz éve született Dóka Zoltán
Nyílt levele 4

Isó Dorottya: Húsz év múlva 4

Rőzse István: Édesapámra emlékezve - Id. Rőzse István (1899-1964) 7

Boleratzky Lóránd: In memoriam Kutas Kálmán (1888-1984) 9

TANULMÁNY

Giczi Zsolt: Katolikus - evangélikus egyházi kapcsolatok
a Horthy-korszak Magyarorszáján 13

ELBESZÉLÉS

Ordass Lajos: Sodródás - 1944 nyara (befejező rész) 29

VERSEK

Kutas Kálmán versei

TARTALMI ÖSSZESÍTŐ 44

KERESZTYÉN IGAZSÁG

Az Ordass Lajos Baráti Kör negyedévi folyóirata
Független evangélikus teológiai és kritikai lap

Új folyam 62. szám – 2004. NYÁR

Felelős szerkesztő: Ittész Gábor (tel.: 96-336-693)

Felelős kiadó: id. Zászkaliczky Pál (tel.: 27-359-291)

A szerkesztőbizottság tagjai:

Isó Dorottya, Ittész János, Jankovits Béla

Szerkesztőség: 9025 Győr, Rát M. tér 2.

E-mail: olbkkerig@mail.datanet.hu

Kiadóhivatal: 1114 Budapest, Bocskai út 10.

Postacím: 2151 Fót, Ibolyás u. 3/A.

Csekkszám: Ordass Lajos Baráti Kör

Budapest – OTP XI. ker. 11711034-20081452

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft., Veszprém

Felelős vezető: Szathmáry Attila

Dóka Zoltán

Egyetlen jel: a kereszt*

„Ekkor felelének néki némelyek az írástudók és farizeusok közül mondván: Mester, jelt akarnánk látni tetőled. Ő pedig felelvén monda nékik: E gonosz és parázna nemzetség jelt kíván, és nem adatik jel neki, csak a Jónás prófétának jele.”

(Máté 12, 38-39)

Szeretett Testvéreim!

Isten jeleire vár a világ. Meggyőződése, hogy ma embermilliók szívében él a sóvárgó vágy, amit ebben az ígében gonosz szándékú írástudók és farizeusok juttatnak kifejezésre: jelt akarnánk látni! Nemcsak azokra gondolok, akik kimondják vagy magatartásukkal kifejezésre juttatják, hogy Isten jeleire vágynak, hanem azokra is, akik szavuk és magatartásuk szerint nem kívánják Istent és a Vele való életet, de a szívük elrejtett mélyén ugyanolyan olthatatlan vágygal keresik Őt.

Az is meggyőződése, hogy Jézus jelet kívánó szívünk szavára ma sem ad más választ, mint akkor adott: nem adatik más jel, csak a Jónás jele. Jézus a cethal gyomrában három napig bezárt Jónás próféta említésével nyilvánvalóan a maga halálát jelképezi. E hasonlat nélkül, egyszerű szóval tehát Jézus válasza jelet kívánó szavunkra ez: Nem adatik más jel, csak a kereszt jele.

A világ Isten jeleire vár. — Isten jele a világnak a kereszt.

De miért adja Isten nekünk éppen a kereszt jelét?

1. Először is azért, mert *a kereszt az egyetlen út Isten és az ember között*. Isten jól tudja, hogy minden látszaton túl, a valóságban, mi mindnyájan „gonosz és parázna nemzetség” vagyunk, vagyis hitetlen szívű és Hozzá hűtlen emberek. Hozzánk ez a jel illik, nekünk éppen ez kell, rajtunk csak ez az egy segít: a kereszt, a Krisztus áldozata. Csak a kereszt tud naponként felszabadítani bűneink sokféle megköttöttségéből, naponként új kezdést adni. Csak a kereszt tud bennünket Isten közelében megtartani. A kereszt a mi egyetlen utunk Istenhez.

2. De a kereszt kell nekünk azért is, mert *a kereszt az egyetlen út ember és ember között*. Isten jól tudja, hogy minden látszaton túl, a valóságban, mi egymáshoz való viszonyunkban is „gonosz és parázna nemzetség” vagyunk, vagyis gonoszok és hűtlenek egymáshoz. Minket csak a kereszt tud igazán összekötni. Csak Jézus tud testvérekké tenni, mert csak Ő tudja elvenni a szívünkől a gyűlöletet, a bosszúvágyat, az irigységet, az önzést, és felcserélni irgalmas, megbocsátó szeretettel. Igen. Ő az egyetlen út embertől emberig.

3. A kereszt kell nekünk, mert *a kereszt a világ reménysége*.

Sokféleképpen lehet néznünk és megítélnünk az életünket, a történelmet és ezt

* Beköszöntő igehirdetés Hévízgyörkön, 1959. január 8-án.

a mi korunkat is. De túl minden bölcselkedésen, jóleső vagy éppen haszonleső képzelgésen, az igazság végül mégiscsak az, hogy Isten ítéletének napja felé haladunk. És a Jézus Krisztus keresztje ad nekünk egyedül reménységet arra, hogy azon a napon nem kárhoztató ítélet vár ránk, hanem üdvözítő irgalom.

A kereszt ad egyedül reménységet arra is, hogy kilátástalan és reménytelen helyzetekben sem hiábavaló a munkánk. Sem az, amit az egyházban végzünk emberek üdvösségéért, sem az, amit a világban végzünk emberek igaz békességéért és boldogulásáért.

A kereszt ad nekünk egyedül reménységet itt a halál árnyékának völgyében, koporsók mellett, sírok partján, hogy egyszer eltöröltetik majd a halál, és eljön Isten örök új világa, amelyben nem lesz gyász, sem kiáltás, sem fájdalom. Igen. A kereszt a világ reménysége. Mindnyájunk reménysége.

Ezért adta nekünk Isten a kereszt jelét.

A mi korunkban mindmáig embermilliók ábrándultak ki és ábrándulnak ki sokat ígérő, de hazug emberi jelekből. Embermilliók csalódtak és csalódnak az egyházakban is. Tikkadt szomjúság üli meg sokak lelkét. Öntudatlanul is Isten szeretetének igaz jelére szomjas a világ. — Mi arra küldettünk, hogy Isten e jelét, a keresztet hirdessük és adjuk tovább a világban. Az én feladatom is ez lesz itt a hévízgyörki gyülekezetben.

Azért hadd kérjelek Benneteket, Testvéreim, ne kívánjatok tőlem soha mást, és ne elégedjetek meg soha mással, csak a Jézus Krisztus keresztjének hirdetésével. Mert ez az egyetlen út számunkra Istenhez, egyetlen út egymáshoz, mert a kereszt ami egyetlen reménységünk. — Ámen.

*

Imádkozzunk a 418. sz. énekünk szövegével:

*Jézusom, ki bűnös lelkem / Megváltottad véreddel,
Kárhozattól óvtál engem, / Szegény szívem fogadd el!
Értem győztél a halálon, / Jóságodat sírig áldom.
Tetszésedre hadd éljek, / Csak tebened reméljek!*

*Megkerested kinn a pusztán / Az eltévedett juhok,
Aki tőled eltávozván / Veszedelenre jutott.
Jézus, lelkem hű pásztora, / Bűnösöknek Megváltója,
Munkáld megtérésemet, / Éleszd, növeld hitemet!*

*E világ, hogy el ne vesszen, / Jézus véreDET ontod.
Add, hogy üdvömré lehessen / Végtelen áldozatod!
Keresztfádra lépek hittel: / Gyógyíts meg szent sebeiddel,
Vedd le rólam az átkot, / Hogy lehessenek sajátoD!*

*Hiszek, Uram, de erősíts, / Kétkelkednem, ó, ne hagyj;
Bűn, halál ellen bátoríts, / Üdvööm, gyámolom maradj!
Egyedül tebened bízom, / S egykor téged, én Jézusom,
Ott, hol bánat nincs többé, / Láthatlak mindörökké.*

Ámen.

Testvéri szívvel - testvéri szóval

köszöntjük a hatvanéves Ittész Jánost

Köszöntjük az egyházunk megújulásáért vívott küzdelemben *harcostársunkat*, az Ordass Lajos Baráti Kör alapító tagját, a Kiáltó szó című reformirat közösségének házigazdáját, a Keresztyén Igazság szerkesztésében kezdettől fogva napjainkig részt vállaló munkatársat.

Köszöntjük *Isten igéjének szolgáját*, akinek igehirdetése: baráti körünkben vagy tágabb körben hangzó bizonyágtétele által sokszor erősödhattünk, sokan épülhettek a Jézus Krisztusban való hitben.

Köszöntjük a *felvigyázót*, akit az egyház Ura a gyülekezetek bizalmán keresztül nemcsak az újjászületett dunántúli egyházkerület, de egész egyházunk megújulásának is szolgálatába állított.

Testvéri szívvel szeretettel kívánjuk: Urunk áldja meg életét és szolgálatát.

A szerkesztőtársak

*

Emlékezzetek meg a régiekről, gondoljátok meg minden nemzedék esztendeit. Ez az ige jutott eszembe Ittész János 60. születésnapja alkalmából. Nem elég az ünnepet bemutatni, a gyökerekig kell visszamenni. Ittész János mind apai, mind anyai részről ősi határőrök ivadéka a Rába és a Pinka mellől. A reformációkor már korán evangélikusok lettek. A 20. században mindkét család lelkészeket adott az evangélikus egyháznak. Édesapja Ittész Mihály, győri püspöki másodlelkész, édesanyja, Balikó Erzsébet, Balikó Lajos lelkész leánya. Ittész János 1944. június 18-án született Csornán, szülei ötödik gyermekeként. Azért Csornán a kórházban, mert édesanyja gyermekeivel 1944. április 13-tól decemberig Farádon tartózkodott a bombázások miatt.

Amilyen zivataros időkben született, olyan volt a folytatás is. A szovjet megszállás, a pártállam létrejötte ránehezedett a család és a gyermek életére. Hatéves volt, mikor elveszítette édesapját. Iskoláit Győrött végezte, 1962-ben érettségizett. Után-na a budapesti teológiai akadémiára iratkozott be. A helyzet itt sem volt felhőtlen Pálffy Miklós professzor irányítása alatt. Nézeteltérései voltak a hivatalos egyházi vezetés teológiájával kapcsolatban. Ennek következménye volt, hogy amikor 1967-ben végzett, és az utolsó tanévzárón az egyházi vezetőség által megkívánt hűségnyilatkozatot nem volt hajlandó elmondani, Káldy Zoltán nem engedte felavatni.

Előbb az építőiparban dolgozott, majd behívták katonának. Leszerelése után visszament az építőiparba. Végül 1970-ben mégis lelkésszé avatták, Ottlyk Ernő püspöksége alatt. Kőszegre került segédlelkésznek. Ebben az évben vette feleségül Balácsi Réka gimnáziumi magyartanárt. Két fiuk van.

Kőszegről Takácsiba hívták meg gyülekezeti lelkésznek, majd 1981-ben, Szabó Lajos eszperes nyugdíjba vonulása után, a kőszegiek választották meg lelkészüknek. Itt szolgált 2000 nyaráig, amikor az újjáalakult Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület püspökévé választották.

1988-ban alapító tagja lett az Ordass Lajos Baráti Körnek, amely célul tűzte ki a hitvalló püspök életének és munkájának megismertetését. Bekapcsolódott lapunk, a Keresztyén Igazság szerkesztőbizottsági munkájába is.

Ittész János a Názáreti Jézus hívő tanítványa és követője, aki bátran harcol az igazságért alkalmas és alkalmatlan időben. Isten áldása kísérelje életét, családját és munkásságát.

Dr. Herényi István, az OLBK elnöke

Segélykiáltás 1984-ben

Húsz éve született Dóka Zoltán Nyílt levele

1984 jelentős eseményekben gazdag esztendő volt a világ evangélikussága és a Magyarországi Evangélikus Egyház életében is. Az év nyarán (júl. 22. és aug. 5. között) Budapesten került sor a Lutheránus Világszövetség VII. nagygyűlésére. Előtte jutott el a végrehajtó bizottság elnökéhez és tagjaihoz Dóka Zoltán Nyílt levele, amelyben a világ evangélikusságának segítségét kérte a Magyarországi Evangélikus Egyház súlyos problémáinak megoldásához. Dóka Zoltán írását a vezetőség hivatalosan nem tűzte napirendre. Mégis ez az irat lett a kiindulópontja a következő években egyházunkban kibontakozó megújulási törekvéseknek.

Szerkesztőségünk szükségesnek látta, hogy erről az évfordulóról hangsúlyosan emlékezzünk meg folyóiratunkban.

Mostani számunkban - bevezetésként - Isó Dorottya személyes hangvételű emlékező írását közöljük. Őszi és téli számunkban pedig még bővebben foglalkozunk a témával.

A szerkesztő

Isó Dorottya

Húsz év múlva

1984 tavaszán, talán éppen egy ilyen szép májusi napon, mint ez a mai – a napra már nem emlékszem pontosan –, egy bőrönddel léptem ki a hévizgyörki lelkészi hivatal ajtaján. Csak a házzal szemközti „kis-Polskiig” kellett cipekednem, ott aztán betehettem a bőröndöt az autóba, amivel a templomba és a lelkészcsaládhoz jártam, s amely akkor is és azután is rendszeresen ott parkolt piros színével virítva, mit sem törődve azzal, hogy esetleg megfigyelik, számon tartják, talán még jelentésekben is megemlítik.

A bőrönd, amit cipeltem, iratokkal volt teli. Lelkészem, Dóka Zoltán kérésére vittem el magamhoz, a szobámba, a szekrényem legmélyére. Hogy miért? Akkor csak azért, mert kérte. Indoklás nélkül. Azóta természetesen tudom: ezek az iratok nagyon fontosak voltak számára, s amire ő akkor készült, bármit vonhatott maga után. Akár egy házkutatást, lelkészi állásából való felfüggesztést vagy még súlyosabb következményeket is. Szeme előtt minden biztonnyal ott volt a hasonló eset: Ordass Lajosé, akitől sok-sok fontos és később nélkülözött iratot vittek el.

De az ő iratai hónapokon keresztül biztonságban lapultak szekrényem mélyén.

A Nyílt levél története, amely sokak számára az LVSZ VII. budapesti nagygyűlésén, vagy még később, az őszi LMK-kon kezdődött, az én életemben ezzel a tavaszi epizóddal indult.

Azóta, 20 év óta, benne vagyok ebben a történetben, jóllehet csak hátul, az utolsó sorban. De meghatározóvá vált teológiai gondolkodásomban, lelkészi hivatásomban. Azon pedig semmi csodálkoznivaló nincs, hogy a Nyílt levél és írójának

sorsa kihatott lelkeszi helyzetemre. Néhány „pofon” emiatt ért utol még engem is.

Ma mégis hálás szívvel mondok köszönetet Istennek, 20 év után, a Nyílt levél keletkezésének évfordulóján, hogy ennek a történetnek részese lehetek. Átéélhettem a „hőskort”, amikor írója „magányos harcokként” képviselte Istentől rendelt ügyét; átélhettem, amikor társak szegődtek mellé, és lelkesen számolt be az alakuló Testvéri szó közösségről; átélhettem a sok-sok vívódást, mely ebben a küzdelemben minden egyes válaszáért, mondatért megharcoltatott; átélhettem a későbbi próbálkozásokat; aláírója lehettem a Kiáltó szónak.

De mindezek sarkallnak is most engem, hogy válaszoljak arra a kérdésre, hol van ma a helye a Nyílt levélnek egyházunkban a küzdelmek, a megpróbáltatások, a hatalmi arroganciák és a mesterkedések után?!

Elmondhatjuk-e, hogy az ügy, egyházunk megújulásának ügye célhoz ért, s mindaz, amely bírálatként akkor és azután elhangzott, ma már csak a múlt, mert elhagytuk hibás teológiai látásunkat, a diakóniai teológiát?

Elmondhatjuk-e, hogy megszabadultunk a személyi kultusz minden pusztító utóhatásától, a tovább burjánzó kontraszelekciónól például, vagy a testvéri közösségek érdekcsoportokra, klikkekre bomlásától?

Sajnos tapasztalataim azt mondják velem, hogy még nem. Nem dolgoztuk fel, hozzá sem kezdtünk a diakóniai teológia értékeléséhez, tévtanításainak feltáráshoz, miközben „zsigereinkbe ivódott” annak jó néhány téves meglátása. Elég, ha csak arra gondolunk, hányszor kerül egyházunk igehirdetésében elő a példakép Krisztus, szemben a kereszti Krisztusával?! Hányszor kerül az etikum a dogmatikum elé, hányszor faragunk az evangéliumból is törvényt, és hányszor értelmezzük Isten törvényét másként, mint ahogyan lutheri teológiánk megkívánná?!

Csak két példát hadd említsek. Használatban lévő Konfirmációi kátén (Evangélikus Sajtóosztály, Budapest 2001.) a következő kérdésre, mi az egyház feladata, ezt a választ adja: „Az egyház feladata, hogy hirdesse az evangéliumot, kiszolgálja a szentségeket, és szolgáljon szeretettel minden embernek.” (36. oldal)

Hogyan is mondja az Ágostai Hitvallás? „Az egyház a szentek gyülekezete, amelyben az evangéliumot tisztán tanítják és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki.” (VII. cikk) Más „egyéb” szolgálatot pedig nem nevez meg az egyház feladatául. Csak a mi Konfirmációi káténk. És sokan ebből és így tanítják a gyermekeknek evangélikus egyházunk tanítását!

S tudjuk-e, hogy ugyanez az irat a Tízparancsolat magyarázatát milyen cím alatt tárgyalja? „Cselekszem Isten akaratát.” (51. oldal) Nos, ha cselekszem, akkor nekem semmi szükségem nincs Krisztus keresztségére, bűnöktől megváltó cselekedetére. Ha cselekszem, olyan vagyok, mint a Jézus példázatában említett farizeus.

S amíg írásban, nyomtatásban, felelősség nélkül jelenhetnek meg ilyen tanítások, addig van táptalaja a tovább burjánzó kontraszelekciónak és a testvéri közösségek érdekcsoportokra osztoztatásának!

Nem inkább azt kellene hangsúlyoznunk, amit a káté egy másik helyen — lutheri tanításunknak megfelelően — mond a törvényről? „Isten törvénye megmutatja Isten akaratát, hogy mit kíván tőlem. Azután megmutatja engedetlenségemet, hogy mennyire nem fogadok szót neki. Végül megmutatja tehetetlenségemet, hogy Isten akaratát a magam erejéből nem tudom megtenni. Ezért elveszett és megítélt ember vagyok.” (21. oldal) Legyen bármilyen konfirmációi káté vagy hit-

tankönyv, igehirdetés vagy tanulmány, amely ezzel ellentétesen szól — tévtanítást hirdet.

A Nyílt levél aktualitása tehát ma is változatlan, jöllehet formák, emberek, még maga a társadalom is változott, de a szellemiség, a megrögzött gyakorlat maradt.

Annál inkább sajnálom, hogy 20 év múltán a Nyílt levelet a mély hallgatás veszi körül. Aktualitása ma is kínos, egyháztörténeti jelentőségéről pedig még mindig nem merünk beszélni, vagy nem is látjuk azt.

A Nyílt levél és írójának sorsa a mai napig egészen hasonlóan alakult, mint legnagyobb zeneművészünk és művészetének sorsa. Amikor Bach meghalt, gyorsan elfelejtődött az a hatalmas életmű, amelyet alkotott... Mígnem 79 év múlva egy másik zeneszerző „felfedezte” Bachot, és bemutatta a Máté-passiót. Azóta Bach elfoglalta méltó helyét az egyházzene történetében, s míg világ a világ, beszélnek róla az emberek, és hallgatják gyönyörű muzsikáját.

Hiszem és remélem, hogy eljön majd a nap, és talán nem kell rá 79 évet várni, amikor a Nyílt levél segélykiáltása célba ér: az evangélium ügye diadalmaskodik a tévtanítások és tévtanítók fölött, maga az irat az őt megillető helyre kerül egyháztörténetünkben, írójának neve pedig azok között a hitvallók között említettik majd, akik nehéz időkben, kockázatos cselekedettel vállalták az egyház kincséért való küzdelmet!

Kérem Istent, engedje meg, hogy részese maradjak addig a napig ennek a történetnek.

2004. mennybemenetel ünnepén

Kutas Kálmán

Hallgatók, mélyen hallgatók

Vad zaj veri az ablakot.
Fájdít a lárma. Hallgatók.

Látok egy ifjú alakot.
Szól hetykén: Vén vagy! - Hallgatók.

Ütést mérnek rám, jó nagyot.
Testvéri kéz volt. Hallgatók.

Fuvoláznak rigódalok.
Magam elsírom, s - hallgatók.

Valaki súgja: meghalok.
Kezem kulcsolva hallgatók.

Mit hoztam földre s mit hagyok?
A legmélyebben hallgatók.

Rózse István

Édesapámra emlékezve

Id. Rózse István (1899-1964)

40 éve, pontosan 1964. május 9-én hunyt el id. Rózse István. Az évfordulón, Cantate vasárnap megemlékezett a nyíregyházi gyülekezet egykori papjáról.

Kórházi ágyánál az úrvacsorát Joób Olivér osztotta. Édesanyám volt még ott, az öcsém már elkerült otthonról, és külső körülmények akadályozták abban, hogy jelen lehessen. Békesség volt mindnyájunk szívében, mégis a búcsú annyira ránk nehezedett, hogy egyikünk sem tudta megkezdeni a jól ismert úrvacsorai éneket. Nem beszéltünk később sem erről, de arra gondoltunk, hogy véget ért az a közös szolgálat, amelyben a nyíregyházi lelkészek egyikek voltak, és a viták ellenére sem szűnt meg testvéri közösségük. Emlékeztünk, hogy nemrég Balczó Andrást temették, aki tragikus hirtelenséggel hunyt el, és azt sem feledhettük, hogy fejünk felett néhány baljós viharfelhő is gyülekezett akkoriban. Az előérzet ellenére sem gondolhattuk azonban, hogy pár év, és egyházpolitikai okok miatt eltávolítják Joób Olivért Nyíregyházáról, amit tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halála követ majd.

Édesapám temetésén másik lelkésztársa, Megyer Lajos hirdette az ígét, s a gyülekezet nagy részvét mellett kísértc utolsó földi útjára.

1899. április 27-én született Nyíregyházán, földműves szülők tizenkettedik gyermekeként. Szülővárosában tanult s érettségizett a Kossuth Lajos Evangélikus Gimnáziumban. Az iskolapadból útja a keleti frontra vezetett. Sebesülés miatt leszerelték. A forradalmakat itthon élte át. Annyi könny, vér, istentelenség és ember-telenség elszenvedése után került a teológiára. Alapvizsgát a debreceni református teológián tett, majd utána a budapesti teológiára került. Álljon itt az intézmény neve a kor jellemzéséül: A Menekült Pozsonyi és Eperjesi Ág. Hitv. Evangélikus Teológia Budapesti Fakultása. Átmenetinek gondolták, de Trianon véglegesítette. Ennek a tragikus kornak újabb válságos időszaka következett: IV. Károly akarta trónját visszaszerezni. Deák János, a teológusotthon igazgatója megtiltotta hallgatóinak, hogy a budaörsi csatában részt vegyenek.

A záróvizsga sikeres letétele után Németországban, Bethelben végzett beteg-ápolói munkát. 1923. október 7-én szentelte pappá Geduly Henrik püspök. Szarvason és Nyíregyházán volt segédlelkész. Közben a baseli teológiai fakultáson tanulhatott két félévet. Két gyülekezetben szolgált gyülekezeti lelkészként: 1929-től Kiskőrösön és 1938-tól haláláig Nyíregyházán. Isten iránti hálával tapasztalom, hogy mindkét gyülekezetben, mind a mai napig szeretettel emlékeznek rá. Felesége, Huray Mária evangélikus tanítónő munkatársa volt a gyülekezeti szolgálatban.

Életútját és Krisztus követésének összegzését a népegyházi szolgálatban tudom meghatározni. Természetesen ismert előttem mindaz a kritika, ami a népegyházat még jelzőként is elutasítja, de nem feledkezhetünk meg arról, hogy bármilyen közösségi vagy egyházi keretet tartunk helyesnek, bármelyik kegyességi irányzatot

igazinak, mindegyiknek megvan vagy megvannak a kísértései és veszedelmei. Minden keresztény közösségre vagy gyülekezetre is igaz Jézus példázata az együtt növekedő búzáról és konkolyról (Mt 13,24-30.36-42), ugyanakkor Jézus bátorítása a népegyházi közösségre is vonatkozik (Mt 18,20).

A népegyházban ábrázolódik ki a Krisztusban érvényes örömhír (Jn 3,16.), tág tér nyílik Isten értelmünket meghaladó végtelen irgalma és megmentő szeretete előtt (1Tim 2,4). Ezért vett részt az evangélizáció munkájában, a közösségi életben.

A népegyházhoz tartozik - a közhiedelem ellenére -, hogy nemcsak a lelkész munkálkodik, hanem az egész gyülekezet: presbiterek, tanítók, kántorok és mások, gyülekezeti tagok. Ezért is fáradozott a diakónusi szolgálat megszervezésében. A népegyház munkaterületet biztosít ugyanakkor a misszió szolgálatához és bázisa lehet a külmisszióknak.

Sokan úgy képzelik, hogy a népegyházban, amikor felvetik az egyházkormányzati és egyházjogi kérdéseket, akkor gátolják a Szentlélek Isten erejének szabad kiáradását. Ma már világos azonban, hogy gazdasági tevékenységek fedezésére, politikai manipuláció leplezésére és társadalmi destrukció érvényesítésére is szerveznek keresztény jellegű közösségeket, gyakran éppen a „Szent Szellemre” hivatkozással. Az is világos, hogy az állam és egyház „szétválasztása”, de bizonyos mértékben a szekularizált társadalomban az egyház autonómiája (Rm 12,2 erre is vonatkozik!) jogi alapon és egyházkormányzaton keresztül történhet. Ez vonatkozik az egyháztól függetlenül szerveződő keresztény közösségekre is. Ezért vett részt egyházjogi munkában és az egyház autonómiájáért folytatott küzdelemben, és ezért vállalt egyházkormányzati szolgálatot különböző szinteken. 1948-ban, a tiszai egyházkerület utolsó püspökválasztásakor a pártállam megakadályozta, hogy Túróczy Zoltán utódja legyen a püspöki székben. (Erről részletesen beszámoltam a Keresztény Igazság 16. számában.) Jézus azonban azt mondja: „Ha valaki nekem szolgál, azt megbecsüli az Atya” (Jn 12,26).

Kutas Kálmán

Szívem

Szívem egy fa csúcsára dobtam -
fénylett.
Szívem embertömegbe dobtam -
vérzett.

Boleratzky Lóránd

In memoriam Kutas Kálmán (1888-1984)

2004-ben húsz esztendeje annak, hogy Kutas Kálmán eltávozott tőlünk. Ősei dunai hajósok és Bakonyt járó szekerezők voltak; anyai ágon pedig a lelki magvetés ösztönét örökölte. Fiatalkorában gyalogszerrel járta be az országot, sőt Európa nagy részét is.

Életművét nem könnyű megrajzolni, mert Istentől megáldott 96 évre terjedő életútja során munkássága négy irányú volt: középpontjában a lelkészi szolgálat, főleg pedig a hívek folyamatos látogatása állt; írói, költői, irodalmi tevékenysége igen termékeny volt, hisz 1400 nagyobb és 500 kisebb verset írt. Szinte egyedülálló, egyháztörténeti jelentőségű volt fordítói munkássága, melynek kapcsán kb. száz teológiai munka magyarra való átültetésére került sor. A munkák legnagyobb részének a fordítását maga végezte, de mindegyiket ő lektorálta. Élete folyamán, de különösen idős korában igen széles körű baráti levelezést folytatott, melynek lelkigondozói célja volt.

Kutas Kálmán 1888. november 21-én Győrött született. A gimnáziumot Budapesten, a teológia három évfolyamát Sopronban, a negyediket Jénában végezte. Debrecenben, majd a Fásorban töltötte segédlelkészi idejét. Innen került 1915-ben Zalaegerszegre, ahol 1928-ig volt a gyülekezet lelkésze.

Zalaegerszegi szolgálata idején jelent meg első verseskötete: „Beszéljetek ti évek”: vallásos versek és egyházi beszédek gyűjteménye 1916-ban, majd 1926-ban „Versek” és 1928-ban „Látások szigetén” címmel: költemények, beszédek és emlékezések. Élénken részt vett a város kulturális életében, irodalmi és zenei esteket rendezett, sőt színdarabokat is. Baráti viszonyban volt Pehm József akkori plébánossal, a későbbi Mindszenty hercegprímással. Barátságuk azonban reverzális ügyek miatt később megromlott. Az ő szolgálata alatt került sor a gyönyörű gyülekezeti ház megépítésére és a szórványgondozás kiterjesztésére Lentire, és így a zalaegerszegi szórvány az ország egyik legnagyobb szórványává vált.

Zalaegerszegi lelkészi állásáról 1928-ban mondott le, és fogadta el a szegedi lelkészi állást, ahová fölényes szavazati többséggel választották meg. A Szegedre történő elmenetelnél kétségkívül szerepet játszottak a zalaegerszegi felekezeti villongások is, amelynek első csapásait neki kellett felfogni. Bátor, kemény helytállásáról lelkészi naplója beszél.

Bár Szegeden mindössze három évig működött, maradandó nyomot hagyott hívei életében. Az a tény, hogy négy hónap alatt 300 látogatást és 75 igehirdetői és kazuális funkciót végzett, önmagában is bizonyítja, hogy lendületesen végezte munkáját. Irodalmi tevékenységnek elismeréseként a Dugonics Társaság rendes tagjává választották Móra Ferenc és Juhász Gyula mellé. Működése alatt a régi gyülekezeti iskolát lebontották, s helyébe új, emeletes, többtantermes iskolát építettek, földszintjén tágas gyülekezeti teremmel, ahol számos magasszintű gyülekezet alkalomra került sor.

A szombathelyi gyülekezet 1931 augusztusában egyhangúlag hívta meg paróchus lelkészének, ahol 22 éven keresztül működött.

Szombathelyen rendkívüli méretű feladatok várták. A közel húsz településre kiterjedő szórványgondozás terhe mellett a pénzügyi válság miatt előtérbe lépő szegénygondozás sürgető feladata rendkívüli intézkedéseket követelt. 1934-től a győri diakonissza anyaházból nővért alkalmazott a gyülekezet szociális feladatainak elvégzésére. Az utolsó diakonissza nővér úgy vall, hogy lelkésze sohasem érezte vele, hogy feltetese, hanem szolgatársának tekintette. A Belmissziói Munkaprogram alapján szinte emberfeletti mértékben végzett családlátogatást, tartott bibliaórákat, hitoktatást, látott el börtön- és kórházmissziót. Sor került a templom belső kiképzésére.

1944 őszétől súlyos problémát jelentett a háborús menekültek elhelyezése, nemkülönben a bombakárok helyrehozatala.

A gyülekezet Kutas Kálmán lelkészi szolgálatának 10. évfordulóján – szeretete jeléül – újabb költeményeit „Kezedben alkotó” címmel kiadta, ezzel is nagyra értékelve lelkésze nagyszerű munkásságát.

Kutas Kálmánt hatvanadik életévének a betöltésekor, 1952. október 18-ával kényszernyugdíjazták. Utódja ezt követően kijelentette, hogy Szombathelyen többé nem prédikálhat, nem végezhet szeretetszolgálatot, holott erre korábban ő kérte, beteglátogatást sem végezhet, nem tarthat bibliaórákat.

Kutas Kálmán még tényleges szolgálata alatt – hivatalos egyházi jóváhagyással – evangélikus és református lelkészekből munkaközösséget szervezett, s külföldi egyházi műveket, írásmagyarázatokat fordítottak és sokszorosítottak. Ez a munka, melyet az evangélikus püspökök is igényeltek, az egész egyház szempontjából igen fontosnak volt tekinthető, annál is inkább, mert a lelkészek nem jutottak hozzá külföldi teológiai munkákhoz.

Nyugdíjaztatása után egyre kevesebb példány készült, annak ellenére, hogy az Evangélikus Világszövetség – kérése nélkül – egy Continental írógépet küldött, és a finnek is jelezték, hogy pénzügyi támogatást küldenek a püspökhöz. Káldy püspök azonban az érdeklődésre azt válaszolta, hogy „ilyen természetű pénzt nem kapott, de ha kapna is, nem volna módjában a kérés teljesítése”.*

Ebben az időben Kutas Kálmán jóakarátú figyelmeztetést kapott, hogy vigyázzon, mert egyeseknél házkutatást tartottak. Erre egy református esperes is figyelmeztette. Erre tekintettel Káldy püspökkel írásban közölte, hogy a teológiai munkák fordítását abba hagyja, és ezentúl csak szépirodalmi munkákkal fog foglalkozni.

1963 januárjában szegedi rokonlátogatásból szombathelyi lakásába visszatérve megbizonyosodott arról, hogy figyelik őt, amiről az egyik szomszéd is említést tett. Sőt észrevették, hogy új huzalt húztak ki a lelkészlak padlásától a toronyba. Ez azért volt feltűnő, mert a vezetékre hó esett, és ez a fényben csillogott. A szobában – a Szegeden észleltekhöz hasonlóan – lyukak voltak láthatók. Másnap a lakatos megállapította, hogy a lakatot pánttal tartó részt lecsavarozva mentek be a lakásba. A lyukakat hamarosan begipszelték.

Két nap múlva két férfi, magát tűzoltónak kiadva jött, és feltűnően a mennyezetet vizsgálták. Nyilvánvalóan a rendőrség emberei voltak.

* Az idézetek: Kutas Kálmán: Festusok és főpapok előtt - Beszámoló életemnek egyik végső szakaszáról c. (kéziratban levő) munka 6., 10. és 38. lapjáról

1963. június 10-én közel hatórás házkutatás során iratainak nagy részét könyveivel és a Continental írógéppel együtt -150 tételszám alatt – lefoglalták, és elvitték. A két férfi eltávozása előtt Kutas Kálmán térdre borulva így imádkozott:

„Köszönöm, mennyei Atyám, hogy ily megpróbáltatásra méltattál. Kérlek, hogy bármi vár is rám, mindvégig hűségesen kitartsak Krisztus és az ő ügye mellett. Előre is köszönöm, hogy a rám most következő megpróbáltatással a hitelesség pecsétjét üthetem eddig végzett evangéliumi munkámra. Imádkozom azokért is, akik elvisznek, akik bírám lesznek, s arra kérek, hogy ők ne tegyenek semmi olyat, amit később megbánhatnának, s amivel lelkiismeretüket megerhelhetnék.”

A rendőrkapitányságon a kihallgatások július 4-ig naponta átlag hat óra hosszát tartottak. A kérdések arra irányultak, hogy kik vettek részt a fordításban, hány példány készült, kik gépelték le, miért nem szerepelt a fordításon a fordító neve. A legsúlyosabb vád az 1917-ben írt Reformációi óda idézése és a Rudolf Dohrmann wolfsburgi lelkész – övéhez hasonló – esete nyomán írt négysoros verse (Szólásszabadság) miatt hangzott el.

„A szólásszabadság korszakán
Némák lettünk. Miért? Hogyan?
Én: ember – érték? ... mily talány,
hogy száz gaz mégis rám rohan.”

Kutas Kálmán egy telefonbeszélgetésből arra következtetett, hogy 432 személy került feketelistára „vallásos szöveg engedély nélküli írógépelése miatt”, s több személynél volt házkutatás Szegeden, Miskolcon és másutt.

Július 4-én közölték, hogy „izgatás büntetének gyanúja miatt indított ügyben” ... „a büntető eljárást tovább nem folytatjuk”. Augusztus 19-én visszaszolgáltatták az írógépet, de nem adták vissza Lüthi, Pfendsack, Billy Graham, Stanley Jones, Karl Heim, Bavinck, Thurneysen, Ellul, Buxton, Pfister, Ravasz László könyveit és négy levelét, a svájci íg hirdetőkét és a fordítói munka történetéről szóló tanulmányt.

1963. november 8-ra Káldy és Vető püspökök felrendelték Kutas Kálmánt, és tájékoztatást kértek tőle a rendőri kihallgatásról. A hosszas vita végén Káldy Zoltán a következőket mondta: „Azok a könyvek, amelyeket fordítottál, egy akció révén szabályszerűen kerültek be hozzánk Svájcból. Nem tartottam helytelennek, hogy pl. akiknek megvan Lüthi János evangéliuma németül, magyar fordítását is oda tehesse. De amit te később csináltál! Az már nem volt jó. Káros volt. Példát és indítást adtál, hogy mások is csinálják azt, amit te csináltál. Írógépeltek. Sokszorosítottak. A metodisták egész irattömeggel árasztották el az országot. Ebben te vagy a felelős. Erre te adtál példát és indítást.”

Kutas Kálmán erre azt felelte, hogy ő aligha lehet felelős azért, ha átvették módszerét. Ilyen alapon felelősség terheli Krisztust is, hogy miért indított el olyan mozgalmat, amelyből nemkívánatos egyházi mozgalmak, irányzatok, többfelé szakadások nőttek ki. Ilyenformán Luther is felelőssé tehető, hogy tanítása nyomán parasztlázadás indult.

Káldy erre azt felelte, hogy nekünk nem kell külföldi teológia. Nem kell nyugatról. Nem kell fordítás. Mi csináljuk itt a magyar evangélikus teológiát. A Lutheránus Világszövetségnek pedig semmi beleszólása nincs a dologba.

EMLÉKEZÜNK

Kutas Kálmán végül keserűen jegyzi meg, hogy a rendőrség emberei keresztényebb magatartást tanúsítottak irányában, és finomabb hangnemet használtak vele szemben akkor is, amikor teljesen ellentétes volt a felfogásuk, mint Káldy, az evangélikus keresztény püspök.

Kutas Kálmánt családi életében is sok megpróbáltatás érte. Két feleségét gyógyíthatatlan betegség vitte el, a harmadikat, a középsőt tragikus balesetben veszítette el, amely az egész családot válságos feszültségbe taszította.

Hátralévő idejét is elmélyült szellemi munkával töltötte. Irodalmi példaképe Arany és Petőfi volt, akiknek költészeti értékeiből, mint tiszta vízből sokat merített. 1983-ban jelent meg újabb verseskötete: Naplemente - Jónás, melyről Keresztúry Dezső ezeket írta: „Kutas Kálmán kitűnt gazdag, ízes nyelvvel, virtuóz formakészséggel és bölcselkedő hajlamával. Fő mondanivalói a vallásos, erősen humánus élményvilágból fakadnak. Léghörét a szellem fénye hatja át. A magyar klasszikus hagyományon nevelődött igen kiművelt hangszereléssel szóló formaművészet.”

Egy emberélet c. verseskötetét még ő állította össze, de amikor 1985-ben a sajgóosztály megjelentette, ő már nem élt. Az említetteken kívül még néhány kisebb mű és fordítás is megjelent tőle.

Ordass Lajoshoz is meleg baráti kapcsolat fűzte, és halálakor versben adott hangot fájdalmának:

Hát elnyugodtál Te is, jó barátom,
Történelmet hagytál magad után
Értéked tér és időben nőni látom,
Míg belőlünk hamu marad csupán.
Hogy nincs egy magyar Pantheonunk – bánom!

Feledni nagyot népünk jól tud ám!
Az életed diadal a halálon,
Győzelmes hit öldöklő lét-tusán.
Egy angyal áll s szól tetemed felett:
Nagy lélek volt s Uráért szenvedett.

Kutas Kálmán igehirdetéseit mély tartalom és igényes forma jellemezte. Mindig szívesen prédikált. Utolsó éveit leányánál Miskolcon élte le, s utoljára Luther 500. születési évfordulójára írt versét adta elő a templomban. 96 éves korában halt meg. Ökumenikus nyitottságára jellemző, hogy temetésén három lelkész: Ribár János evangélikus, Kovács Bálint református és dr. Székely László katolikus apátplébános szolgált.

Kutas Kálmán nemes alakja előttem nemcsak azért világol, mert ő keresztelt meg, vagy azért, mert hosszú kilométereket tett meg azért, hogy Mikulás napján megörvendeztessen, hanem azért is, mert életem derekán leveleivel folyamatosan felkeresett, és nehéz időkben élete példájával mutatta az utat a szoros kapu felé.

Legyen áldott csendes pihenése!

Giczi Zsolt

Katolikus-evangélikus egyházi kapcsolatok a Horthy-korszak Magyarországn*

1943 tavaszán Raffay Sándor, a Bányai Evangélikus Egyházkerület püspöke „Keresztyén egység, evangélikus hűség!” címmel kis füzetet jelentetett meg. A püspök rövid írása annak az évek óta zajló párbeszédnek része volt, melynek során a magyarországi katolicizmus és protestantizmus jeles képviselői a keresztyén egyházak egysége megteremtésének lehetőségeiről cseréltek véleményt. Raffay ebben az eszmefuttatásában helyeselte a keresztyén felekezetek közeledéséért végzett munkálkodást, ám leszögezte: „A testvéries összesimulásnak s végeredményében az egységnek első feltétele és az óhajtott sikernek kezdővége az, hogy a történelmi keresztyén egyházak értsék meg és becsüljék meg egymást. Ismerjék el kölcsönösen egymásról, hogy történelmi hivatást töltenek be és ugyanazon Krisztusnak megváltottai, ugyanazon reménységnek birtokosai és ugyanazon isteni kegyelmek részesei. Mindaddig azonban, míg a keresztyén egyházak főpapjai még a minisztériumban sem akarnak egymás mellé leülni a mindnyájukat közösen érdeklő közérdekű kérdések megbeszélésére; mindaddig, míg a vegyes házasságok körül ma fennálló gyakorlat a keresztyénségben csak keserűséget és gyötrelmeket okoz; mindaddig, míg tankönyveinkben egymás vallásos meggyőződését tiszteletlenül tárgyaljuk; mindaddig, míg nem tudunk testvéri együttérzéssel és köteles tiszteletadással résztvenni egymás istentiszteletén; mindaddig, míg a közhivatalok betöltésénél, városok vagy vármegyék kormányzatában felekezeti egyoldalúságokat igyekezünk érvényesíteni; mindaddig, míg bármely keresztyén egyház kizárással bünteti, vagy lelkében korbácsolja meg azokat a híveket, akik legalább a család körében igyekeznek a jézusi szeretet alapján az egység megteremtésére és fenntartására: az egységre való törekvés minden ékes beszéde csak zengő érc és pengő cimbalom és minden buzdítás csak tetszetős szólam marad.”¹

Raffay idézett szavai jól szemléltetik azokat a feszültségeket, amelyek a katolikus és a protestáns felekezetek viszonyát hazánkban az 1940-es évek elején terheltek. Pedig a katolikusok és a reformált hitet követők ellentétei az 1930-as és az 1940-es évek fordulóján már csökkentek a korábbiakhoz képest! A Horthy-korszakot tanulmányozva általánosságban elmondható, hogy az egyházi vezetők mind protestáns, mind katolikus oldalról hangoztatták készségüket a felekezeti béke megteremtésére és fenntartására. Az ilyen tartalmú nyilatkozatok megtételére a magyarországi népesség vallásilag vegyes megoszlásán túl bizonyos reálpolitikai megfontolások ösztönözték a keresztyén egyházak képviselőit. Vizsgált időszaka-

* Rövidített formában előadásként elhangzott az OLBK együttlétén, Bp.-Kelenföldön 2004. március 25-én.

¹ D. Raffay Sándor: Keresztyén egység, evangélikus hűség! A Deák-téri Luther Szövetség kiadványai 4. Fébé-nyomda, Budapest, é. n. 9. p. - Raffay fenti írását később az Evangélikus Élet című hetilap is leközölte némi módosítással. Lásd: Evangélikus Élet. Egyháztársadalmi, kulturális, belmissziói, egyházpolitikai hetilap. Felelős szerk.: Kemény Lajos. 1943. május 15. 2-5. p.

kunkban a katolikus és a protestáns felekezetek – köztük az ágostai hitvallású evangélikus – jogi értelemben egyenrangúnak számítottak, hiszen továbbra is érvényben maradt az ezt régebben kimondó 1895. évi XLIII. törvénycikk. Ez a törvény a történelmi keresztény egyházakat és az izraelita vallási közösséget az úgynevezett bevett felekezetek csoportjába sorolta, biztosítva teljes jogegyenlőségüket. A gyakorlatban azonban nagyobb részt fennmaradtak azok az előnyök, melyeket a katolicizmus hagyományosan élvezett.² Ám az ország lakosságának mintegy kétharmadát híveként számon tartó katolikus egyház nem hagyhatta figyelmen kívül az állampolgárok több mint egynegyedét tömörítő protestáns egyházi közösségek érdekeit és véleményét. Ugyanakkor az evangélikusok és a reformátusok sem feledkezhetek meg a hazai katolicizmus tömegbefolyásáról és a protestánsokhoz képest sok szempontból előnyösebb pozícióiról.

Emellett az állami vezetés – amelyben egyébként jelentős számban voltak képviseltetve a protestánsok – nagy súlyt helyezett a felekezetek közötti béke biztosítására. A Horthy-korszak kormányai a keresztény-nemzeti egység megővésének fontosságát hangsúlyozták, s a társadalmi összefogás szükségességét a történelmi keresztény egyházak se kérdőjelezték meg. Ezért az ünnepélyes nyilatkozatok és állásfoglalások szintjén a felekezeti békességre való készségüket emelték ki a reformáció tanításainak követői ugyanúgy, mint a Rómához hű egyházi személyek. Katolikus részről így járt el Csernoch János esztergomi érsek is, amikor 1922. március 24-én a Szent István Társulat közgyűlésén „A keresztény egység” címmel mondott beszédet. Ebben a hercegprímás rámutatott, hogy helyesen cselekedtek azok a katolikus és protestáns közéleti személyiségek, akik a vesztett világháború és az 1918-1919-es forradalmak hatására összefogtak a keresztény és nemzeti Magyarország védelmére. Kijelentette: „... helyénvalónak találom azt a véleményemet (...) nyilvánítani, hogy az összes magyar keresztények összefogása politikai téren, valamint gazdasági és nemzetvédelmi célból társadalmi téren helyes volt és fölötte kívánatos ezentúl is.”³

Ezzel a hazai katolicizmus legmagasabb rangú főpapja nem csak jóváhagyta a kereszténység két nagy irányzatának gyakorlati együttműködését, de rögtön megjelölte azokat a területeket, amelyeken a közös tevékenykedés lehetséges. Az idézetből látható, hogy a hitelvi közeledés elősegítése Csernoch számára nem tartozott ezen munkaágak közé. Sőt, beszédében éppen azt hangsúlyozta, hogy a katolikusok és protestánsok békés viszonyán alapuló nemzeti összefogásnak nem szabad érintenie az egyes egyházak híveinek vallási meggyőződését és hithűségét: „A keresztényeknek át kell látniok a közös ellenség haditervén s közös értékeik védelmére egyesíteni kell erőiket. S a különböző keresztény egyházak hívői megtalálhatják a közös programpontokat, a szoros együttműködés talaját azon az úton, amely az egyedüli helyes, t. i. a saját integrális vallásos meggyőződésük

² Csizmadia Andor: A magyar állam és az egyházak jogi kapcsolatainak kialakulása és gyakorlata a Horthy-korszakban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966. 90-92. p.

³ Katolikus kérdések. Csernoch János Dr. bibornok, hercegprímás beszédei a Szent-István-Társulat közgyűlésein 1911-1924. Szent-István-Társulat, Budapest, 1924. 100. p. - Nyilvánvaló, hogy Csernoch ezzel a beszédével arra kívánta a katolikus egyház híveit buzdítani, hogy a közelgő 1922-es nemzetgyűlési választásokon a protestánsokat is tömörítő keresztény-nemzeti irányzatot támogassák.

útján.”⁴ Az esztergomi érsek ez utóbbi állásfoglalásában az Apostoli Szentszék útmutatását követte. Róma ugyanis óva intette a katolikusokat a reformáció követőivel történő túl szoros együttműködéstől, figyelmeztetve őket ennek lehetséges káros következményére: az interkonfesszionalizmus és a vallási közömbösség terjedésére. Csernoch konkrétan megnevezte azokat az irányzatokat is, amiket az egész kereszténység közös ellenségeinek tartott. Közéjük sorolta a liberalizmust, a polgári radikalizmust, a szociáldemokráciát és a kommunizmust. Az ellenük folytatott együttes harcot a katolikusok és a protestánsok létérdekének tartotta.⁵

Csernoch János a későbbiekben szintén kiállt a felekezeti megbékélés szükségessége mellett, és igyekezett mérsékelni a más katolikus egyháziak részéről időnként a protestánsok ellen intézett heves támadásokat. A hercegprímás politikai téren a konszolidáció támogatójává vált, és egészen 1927-ben bekövetkezett haláláig törekedett a vallási béke biztosításával segíteni a Bethlen-kormány munkáját. 1926-ban megpróbálta rávenni a Vatikánt, hogy Magyarország felekezeti és közéleti viszonyaira való tekintettel legyen engedékenyebb a hazai katolikusok és protestánsok együttműködésének gyakorlati kérdéseiben. Így például az állami és társadalmi ünnepeken a reformált egyházakkal történő liturgikus közreműködés terén. Sajnos az érsek nem ért el sikert.⁶ Az esztergomi érseki székben Csernochot követő Serédi Jusztinián pedig elődjénél merevebb és elutasítóbb magatartást tanúsított a protestánsok iránt. Az 1920-as évekből Csernochon kívül még Prohászka Ottokárt kell megemlítenünk olyan katolikus főpapként, aki elkötelezte magát a felekezeti béke ügye mellett. A székesfehérvári megyés püspök mindig jóindulattal fordult a reformáció egyházai felé.

Az evangélikus egyház vezetői – a katolikusok elvi állásfoglalásaihoz hasonlóan – szintén kifejezték készségüket a keresztény felekezetek közötti viszony javítására. A sok ilyen jellegű megnyilatkozás közül példaként említjük Raffay Sándor bányakerületi püspöknek 1927. október 31-én a budapesti Vigadóban rendezett reformációi emlékünnepeken elhangzott beszédét. Ebben Raffay a következőket mondta: „Fel kell tehát használnunk ezt az ünnepi alkalmat arra, hogy a felekezeti békekesség megóvása érdekében szót emeljünk. S hogy éppen én vállalkozom erre a szerepre, arra jogcímet az a köztudomású tény ad, hogy mindenkor a felekezeti békés együttműködésnek a hirdetője és munkása voltam. Alkalmi okul pedig az az örömdetes körülmény szolgál, hogy az idei római katolikus nagygyűlésen már szintén a megértést kívánó kijelentések történtek, amiből jogosan meríthetünk reménységet arra, hogy eljön az idő, amikor a közös Megváltó szellemében egyszer nyugodtan és testvériesen leülhetünk megbeszélni, hogyan tudnánk nem egymás ellen, hanem a közös ellenség: a destrukció és a hazát, egyházat, erkölcsöt és tisztességet megtagadó nemzetközi veszedelem ellen közös frontba verődni. És végül azért emelek szót, mert nekem erős a meggyőződés, hogy a felekezeti béke megóvása nemzeti érdek és nemzeti kötelesség. És én hiszem, tudom, el is várom, hogy e hatalmas ünneplő gyülekezet minden egyes tagja velem

⁴ Idézett mű, 102. p.

⁵ Ugyanott.

⁶ Dévényi Ivánné: Csernoch János tevékenysége az ellenforradalmi rendszer első éveiben. = Századok. A Magyar Történelmi Társulat közlönye. Felelős szerk.: Kónya Sándor. 1977/1. szám, 68. és 71-72. p.

együtt érez, amikor ma a felekezeti békesség megóvásának szent vágyát és akarását a magyar közéletbe belekiáltom.”⁷

A Raffay beszédéből vett idézet bizonyítja, hogy az evangélikusság képviselői a felekezetek békés kapcsolatát ugyanazon okok miatt kívánták, mint a katolikus táborból megszólalók. Egyrészt a keresztény egyházak közötti békétlenséget és viszályokat nem tartották összeegyeztethetőnek a jézusi szeretettel. Másrészt a kereszténység elpusztítására törekvő liberális és baloldali munkásmozgalmi irányzatok elleni eredményes védekezést csak a Krisztusban hívők összefogásával látták megvalósíthatónak. Az evangélikus püspök szónoklatában kitért a katolikusok és a protestánsok viszonyát az egész korszakban megrontó talán legnagyobb problémára, a vegyes házasságok ügyére. Leszögezte, hogy ennek méltányos rendezése a felekezeti békesség elengedhetetlen feltétele.⁸ Raffay nem véletlenül emelte ki a katolikus és protestáns felek közötti házassodás nehézségeit. Hiszen a Horthy-korszakban a katolikus egyház saját szempontjából azokat a házasságokat ismerte el érvényesnek, melyeket hívei saját papjuk előtt kötöttek más vallású társukkal. Az ilyen frigyek azonban csak akkor kaptak egyházi áldást, ha a nem katolikus fél előzőleg kötelezvényt – vagyis reverzálist – adott arról, hogy minden születendő gyermeküket a katolikus hitben fogják nevelni. Érthető, hogy ez a feltétel a vegyes házasságra lépő protestánsokat súlyos lelkiismereti választás elé állította. A „reverzálisharc” így valóban a felekezetközi viszony legmérgezőbb tényezője volt ezekben az évtizedekben.

Az 1920-as és az 1930-as évek folyamán hazánkban a katolikusok és a protestánsok részéről egymás után születtek meg a vallási békét óhajtó állásfoglalások. Ennek ellenére gyakran kerültek felszínre a kereszténység két nagy ága közötti nézeteltérések. Ezek aztán többször heves egyházi viták kirobbanását eredményezték. A vitatott kérdések széles skálán mozogtak. Kifejezetten hittani témákon kívül – mint a Szent Jobb tisztelete⁹ – szerepeltek közöttük az egyházak gyakorlati kapcsolattartásának terén felmerülő problémák is. 1924-ben például a honvédelmi miniszter azt kérte, hogy a katolikus egyház papjai a katonai és hazafias ünnepségeken a református és az evangélikus lelkészekkel együtt tartsanak istentiszteleteket. A magyarországi katolikus vezetőit ez a kérés kellemetlen helyzetbe hozta, mert az Apostoli Szentszék a leghatározottabban tiltotta az ilyen eljárást. Ezért a katolikus püspökök továbbra is csak azt az áthidaló megoldást tartották lehetségesnek, amit korábban már alkalmaztak. Ennek értelmében a társadalmi események istentiszteleti részét minden felekezet külön rendezte meg. A tisztán polgári jellegű részeket pedig engedélyezték a katolikus papok jelenlétét.¹⁰ Ám Rómát ez a gyakorlat sem elégítette ki. 1926-ban a budapesti apostoli nuncius közölte a katolikus püspöki karral, hogy a Római Kúria elvárja a más vallásúakkal való „túl-

⁷ D. Raffay Sándor: Mit akarnak a magyar protestánsok? Hornyánszky Viktor R.-T. M. Kir. Udvari Könyvnyomda, Budapest, é. n. 4. p.

⁸ Idézett mű, 5-6. p.

⁹ Az említett kérdések olyan nagy jelentőséget kaptak, hogy a magyar katolikus püspökök egyes konferenciáin is foglalkoztak velük. Lásd: A püspöki kar tanácskozásai. A magyar katolikus püspökök konferenciáinak jegyzőkönyveiből 1919-1944. Szerk. és vál.: Gergely Jenő. Gondolat Kiadó, Budapest, 1984. 201. p.

¹⁰ Gergely Jenő: Idézett mű, 113. p.

ságos és veszedelmes közösködés” megszüntetését.¹¹ Ez a különböző rendezvényeken a protestánsokkal történő együttes részvétel bármilyen formájának megtiltását jelentette. A püspökök tudomásul vették a vatikáni utasítást, de az állami és társadalmi ünnepeken híveik mellett általában változatlanul ott voltak a katolikus lelkészek.

A Horthy-korszakban indulatos összecsapások zajlottak akörül is, hogy az egyes felekezetek mekkora államsegélyre jogosultak.¹² 1928-ban pedig egy új pápai enciklika éllezte ki a magyarországi katolikusok és protestánsok viszonyát. XI. Pius 1928. január 6-án kiadott „Mortalium animos” kezdetű körleveléről van szó. Ebben a pápa szakadárságnak és tévelygésnek bélyegzett minden olyan keresztény vallási csoportot, amely a katolikus egyházon kívül létezik. Elítélte a protestánsok ökumenikus törekvéseit, és megtiltotta a katolikusoknak az ilyen jellegű megmozdulásokon való részvételt.¹³ Az a merev elutasítás, ami a reformáció követőinek vallási egységmozgalmát illetően a Vatikánból érkezett, hazánkban és szerette a világon éles kritikát váltott ki a protestánsok körében. Magyarországon az 1928-as és az 1929-es év folyamán mindkét tábor soraiból egymást követték a másik felet támadó nyilatkozatok. A helyzet annyira feszültté vált, hogy Serédi Jusztinián esztergomi érsek több alkalommal tárgyalt Horthy Miklós kormányzóval és Bethlen István miniszterelnökkel. E megbeszéléseken a hercegprímás arra kérte az országot két legmagasabb rangú állami méltóságát, hogy a protestánsokat bírják önmérsékletre. Serédi református oldalról különösen Baltazár Dezső tiszántúli egyházkerületi püspök, az evangélikusok közül pedig Raffay Sándor bányakerületi püspök kijelentéseit nehezményezte. Raffay egyébként a pápai enciklika bírálatán túl ismételtlen kifogásolta a vegyes házasságok katolikus oldalról történő kezelésének módját. Horthy és Bethlen - noha mindketten reformátusok voltak - politikai megfontolásból teljesítették az érsek kérését, s békületekenyebb magatartásra kérték a reformáció egyházainak vezetőit. Ugyanakkor a miniszterelnök elutasította Serédi azon kívánságát, hogy az állami hivatalok állásait felekezeti szempontok alapján töltsék be.¹⁴

A katolikus főpásztorok úgy határoztak, hogy az 1929. október 26. és 29. között Budapesten megrendezendő XXI. Országos Katolikus Nagygyűlésen ünnepélyesen kifejtik álláspontjukat a protestánsok által a katolicizmus ellen felhozott kifogásokkal kapcsolatban. Az erre vonatkozó beszéd megtartására Glattfelder Gyula csanádi megyés püspököt kérték fel.¹⁵ A kiváló szónoki képességgel rendelkező Glattfelder ügyesen oldotta meg a rábízott feladatot. A „Mortalium animos” enciklika útmutatását követve elutasította a katolikusok részéről az ökumenikus mozgalomba történő bekapcsolódás lehetőségét. Ezután mesteri fordulattal az össznemzeti érdekekre hivatkozva kérte a protestánsoktól a felekezeti béke helyreállítását. Mindezt anélkül tette, hogy a vitatott kérdésekben a legkisebb engedményre hajlott volna: „Épp ezért ne zavarjanak minket katolikusokat szent meg-

¹¹ Idézett mű, 122. p.

¹² Idézett mű, 125-130., 133-134., 137. és 150-151. p.

¹³ Theológiai Szemle. Az Országos Református Lelkészegyesület kiadása. Szerk.: Csikesz Sándor. 1928/5-6. szám, 327-336. p.

¹⁴ Gergely Jenő: Idézett mű, 153-154. p.

¹⁵ Idézett mű, 154. p.

győződésünkben, mi viszont szeretettel feltételezzük minden embertársunkról a jóhiszeműség komolyságát és biztosak vagyunk benne, hogy ha egymás kegyeletét nem érintjük, a polgári, politikai és gazdasági együttműködés oly biztató és zavartalan lehetőségei nyílnak számunkra, mely *(sic!)* a haza minden fiának különbség nélkül boldogulását biztosítja.”¹⁶

A fenti Glattfelder-beszéd elhangzását követő hónapokban csökkent a katolikusok és a protestánsok közötti feszültség hazánkban. Ez azonban elsősorban nem a csanádi püspök megnyilatkozásának következményeként fogható fel, hanem inkább az állami vezetés békítő magatartásával és a gazdasági világválság hatásának magyarországi jelentkezésével magyarázható. Az egyre súlyosbodó gazdasági gondok, a fokozódó munkanélküliség és nyomor, valamint az éleződő politikai feszültségek bizonyos mértékig háttérbe szorították a felekezeti nézeteltéréseket. De azt, hogy ezek az ellentétek változatlanul léteztek, mutatják az 1930-as években kibontakozó újabb katolikus-protestáns viták. 1933-ban például a Szent Jobb kultusza körül csaptak magasra a felekezeti viszálykodás hullámai. A helyzet annyira elmérgesedett, hogy az Actio Catholica az ereklye vallásos tiszteletét kifogásoló megnyilvánulások miatt még bűnvádi eljárást is kezdeményezett. Ennek lezárásaként a bíróság megállapította, hogy a Szent Jobb tisztelete nem minősíthető fetisizmusnak.¹⁷

Ugyancsak 1933-ban Kemény Lajos budapesti evangélikus esperes a következőket írta a magyarországi evangélikusság gondjairól, valamint a katolikus-evangélikus viszonyról: „Hazánkban az evangélikus egyház helyzetének megismeréséhez nemcsak azt kell tudni, hogy öt százalékát teszi az ország lakosságának, hanem azt is, hogy vele szemben olyan hatalmas többségű róm. kath. egyház van, mely állandóan az »államvallás« jellegét kívánja magának. Többség által szorongatott kisebbség állapotában vagyunk tehát. Védekezésre kényszerített helyzetben vagyunk. Mióta a keresztyén kurzus végérvényesen jelszónak bizonyult, minden egyházi gyűléseinken *(sic!)*, akár püspöki, akár felügyelői jelentéseket és megnyitóbeszégeket hallunk, mindig kifejezésre jut, hogy egyenlő bánásmódot követelünk az államtól és egyenlő jogokat a többi egyházakkal, - ami kétségtelenül azt bizonyítja, hogy ebben a tekintetben hiányosságok vannak. Valóban, az ország megcsonkítása egyházi téren legsúlyosabb következményeket az evangélikus egyháznak hozott. Helyzete még jobban meggyengült, gazdasági ereje még jobban megcsökkent, kisebbségénél fogva a nagyobbak és erősebbek egymás elleni küzdelme is háttérbe szorítja. Az a lendület, amellyel a katolikus egyház minden téren növelni akarja eddigi pozícióit, természetesen a többiek rovására hozhat csak eredményeket. A legkisebbtől veszik el a legtöbbet, a legkisebbnek marad a legkevesebb.”¹⁸

Kemény mondatai jól szemléltetik a hazai „legkisebb nagyegyház” sorsáért aggódo evangélikusok korabeli érzéseit és gondolatait. Kétségtelen tény, hogy a trianoni béke következtében az evangélikus egyház igen jelentős és fájdalmas vesz-

¹⁶ Nemzeti Újság. Keresztény politikai napilap. Felelős szerk.: Tóth László. 1929. október 29. 20. p.

¹⁷ Gergely Jenő: Idézett mű, 201. p.

¹⁸ Kemény Lajos: A magyarhoni ágostai hitvallású evangélikus egyház élete. In: Magyar Protestáns Almanach 1933. évre. Felelős szerk.: Dr. Laurentzy Vilmos. Tiszántúli Könyv- és Lapkiadó R. T. Debrecen, é. n. 292-293. p.

teségeket szenvedett el. De az esperes túlzott, amikor a felekezetek közül sajátját tüntette fel Trianon legnagyobb kárvallottjának. Hiszen a görögkeleti, a görög katolikus és az unitárius vallási közösségeket az evangélikusnál súlyosabban érintette az ország feldarabolása. Kemény felekezetének az összlakosságból való részeseződését is alábecsülte kissé a valósághoz képest, mivel 1930-ban az evangélikusok az ország népességének 6,1 %-át tették ki.¹⁹ Ettől eltekintve az evangélikus esperes megbízható tájékoztatást adott egyháza helyzetéről.

1935-ben ismét összeütköztek a katolikus és a protestáns felekezetek eltérő véleményei. Az evangélikus egyház egyetemes (mai szóhasználattal országos) közgyűlése ugyanis egy felterjesztést juttatott el Gömbös Gyula miniszterelnökhöz. Ebben az a kérelem szerepelt, hogy nagypénteket és a reformáció emléknapját nyilvánítsák munkaszünetté. (Ilyen irányú próbálkozás egyébként már korábban is történt.) A katolikus püspöki kar hivatalos állásfoglalásában azonban ellenezte az evangélikusok kérésének teljesítését.²⁰ Mindettől függetlenül az 1930-as évek közepének katolikus-protestáns polémiái már nem voltak annyira súlyosak, mint az 1928-1929 folyamán lezajlott felekezetközi csatározások. Ekkorra sokan rádöbentek mindkét táborban, hogy a keresztény felekezetekre új veszély leselkedik. Ők a hitleri Németország egyházainak sorsát látva megértették, hogy a náciizmus éppúgy ellensége a vallásnak, mint a liberális eszmeáramlatok és a baloldali munkásmozgalom. Az 1930-as és 1940-es évek fordulóján egyre több lelkészben és hívőben tudatosult, hogy a megerősödött keresztényellenes irányzatokkal szembeni védekezés csak a történelmi egyházak összefogásával lehet eredményes. Ez a felismerés a felekezeti viszálykodás megszüntetésére és az egymással történő békés párbeszéd elindítására ösztönözte az egyházak jövőjéért aggódókat. A másik félhez való közeledés terén a hazai katolicizmus tette meg a kezdő lépést, amikor a Magyar Szemle nevű tekintélyes konzervatív társadalomtudományi folyóirat 1937. februári számában megjelent a jezsuita Bangha Béla „Keresztény unió?” című tanulmánya.²¹

Az első pillanatban meglepő, hogy 1937 elején az a Bangha Béla vetette fel a keresztény egység gondolatát, aki az ecclesia militans fáradhatatlan katonájaként korábban ádáz küzdelmet folytatott a protestantizmus ellen. Azonban a keresztény unióról írt dolgozatát elolvassva meggyőződhetünk arról, hogy a reformáció követőivel kapcsolatos alapállása nem változott meg, csupán hangvétele lett békülékenyebb. Bangha a kereszténység megosztottságát nagy szerencsétlenségnek tartotta, de nem vélte megvalósíthatónak a „ne azt keressük, ami elválaszt, hanem ami egyesít” elve alapján álló protestáns ökumenikus irányvonalat. A keresztény felekezeti egység megteremtésének előfeltételeként az egyházak közötti alapvető elmentések megszüntetését jelölte meg, ám ezt az adott helyzetben megoldhatatlannak látta. Rámutatott, hogy se a Róma-központú egyház nem mondhat le hittani tételeiről, se a protestánsoktól nem lehet ezt elvárni. Ennek ellenére nem volt teljesen pesszimista. Úgy látta, hogy a reformáció elindulása óta mindkét keresztény

¹⁹ Balogh Margit - Gergely Jenő: Egyházak az újkori Magyarországon 1790-1992. Adattár. História - MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1996. 165. p.

²⁰ Gergely Jenő: Idézett mű, 226. p.

²¹ Bangha Béla: Keresztény unió? = Magyar Szemle. Szerk.: Szekfű Gyula. 1937. február, XXIX. kötet 2. szám, 105-115. p.

irányzatban bekövetkeztek olyan változások, amelyek a másik fél álláspontjának árnyaltabb értékelését eredményezték. Leszögezte, hogy bár a katolikus-protestáns unióra egyelőre nem kerülhet sor, mégis szükséges az egyházak egymáshoz való közeledése. Ezt sürgeti a közös ellenségnek, a hitetlenségnek erősödő áradata is, ami egy általános vallásellenes terror kibontakozásához vezethet Európában. Végül kijelentette: „A közeledés nem dogmatikai engedményeken vagy hitvitákon fog múlni, sem valami szatócsi alkudozáson a két vagy több fél között; hanem sokkal inkább két dolgon: a felekezeti ellentétek érzelmi atmoszférájának enyhülésén és a belső, vallási lelkiület erősödésén.”²²

Bangha tanulmánya a katolikus-protestáns egység lehetőségeit elemezve a legteljesebb mértékben igazodott a hivatalos vatikáni állásponthez. Ezen a téren tehát nem tartalmazott semmi meglepőt. Maga a katolikus oldalról történő kérdésfelvetés és a visszafogott hangnem volt az, amiért a jezsuita szerző által megszólított protestánsok felfigyeltek az eszme-futtatásra. A dolgozattal kapcsolatban számos protestáns értékelés látott napvilágot.

A reformátusok közül kiemelkedett Ravasz László dunamelléki egyházkerületi püspök és a neves teológus, Victor János reakciója.²³ Az evangélikusok részéről többek között Raffay Sándor szólott hozzá Bangha Béla írásához. A bányai egyházkerület püspöke az Evangélikus Élet című hetilap 1937. március 21-i számában üdvözölte a katolikus táborból érkezett kezdeményezést. Úgy érezte: „... ez az első eset, hogy a megbecsülés előfeltételével közelednek hozzánk.”²⁴ Raffay egyetértett azzal, hogy a katolikus-protestáns unió az adott helyzetben lehetetlen, de a felekezeti együttműködésnek nem látta elháríthatatlan akadályát. Hangsúlyozta azonban, hogy az elvi kezdeményezés után a katolikus egyháznak gyakorlati lépéseket kell tennie szándékai komolyságának bizonyítására. Erre kiváló lehetőségként jelölte meg a vegyes házasságok ügyének a protestánsok számára elfogadható rendezését.

Míg Raffay főként a kereszténység egységének a gyakorlatban megteremtendő előfeltételeire fordította figyelmét, addig Pröhle Károly elméleti megközelítésben vizsgálta az egyházi unió gondolatát. Pröhle a soproni evangélikus teológián 1937. október 10-én elmondott dékáni székfoglaló előadásában összegzést adott a protestánsok első világháborút követő nemzetközi ökumenikus próbálkozásairól. Ezután elemezte a katolikus világegyház e kérdéskörrel kapcsolatos magatartását. Rámutatott, hogy a katolicizmus dogmatikai alapállásának ezen a téren tapasztalható gyökeres eltérése a reformáció követőinek hittani felfogásától az unió legfőbb gátló tényezője. Azonban megállapította, hogy vannak biztató jelek, amelyek a katolikus-protestáns viszony javulását mutatják. Előadása fő mondanivalóját így foglalta össze: „A keresztyén egység gondolatának kétségkívül megvan a maga saját meggyőző igazságereje, mely a keresztyénségnek egész területén egy új ökumenikus, testvéries, megértő atmoszférát teremt, némaságra és gyáva rejtőzködésre kényszerítve a felekezeti szűkeklültséget, a gyűlölködést és visszavonást. És mindezzel szemben ott van az istentelenség, mint harciasan szervezett új világhatalom, melynek gyilkos szándékai sokkal

²² Magyar Szemle, 1937. február, 115. p.

²³ Ravasz László: Egység, vagy barátság. - Válasz Bangha Béla cikkére. = Protestáns Szemle. (A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság kiadása.) Főszerk.: Ravasz László. 1937/4. szám, 161-166. p. és Victor János: Keresztyén unió? = Magyar Szemle, 1937. május, XXX. kötet 1. szám, 5-15. p.

²⁴ Raffay Sándor: Unio. = Evangélikus Élet, 1937. március 21. 90. p.

inkább mint valaha az egység keresésére, összefogásra intik az egész keresztyénséget. Hogy ez mikor és miként valósul meg, a keresztyén egyházak világszövetsége, vagy teljes keresztyén unió formájában-e, annak csak a jó Isten a tudója.”²⁵

A katolikusok és a protestánsok egységének kérdéséről nagy számban megszülető nyilatkozatok arra készítették Bangha Bélát, hogy a témára visszatérjen a Magyar Szemle 1937. decemberi számában. A „Még egyszer: A keresztyén unió” című tanulmányában a tekintélyes jezsuita megelégedéssel nyugtázta, hogy a felekezeti egyesülés eszméjét egyetlen illetékes egyházi személyiség sem utasította el. Bár a nyilvánosságra került állásfoglalások mind hangsúlyozták, hogy az óhajtott egység egyelőre megvalósíthatatlan, mégse volt eredménytelen a gondolat felvetése. Hiszen az unió problémáinak békés és jóindulatú megtárgyalása enyhítette a vallási feszültségeket, ami már önmagában is komoly eredmény.²⁶

Nyilvánvaló, hogy Bangha csak a magyarországi katolicizmus magas rangú egyházi vezetőinek – vagy legalább egy részüknek – egyetértésével jelentethette meg a katolikus-protestáns közeledést kezdeményező publikációit. Azt, hogy a befolyásos főpapok közül valóban voltak olyanok, akik támogatták a keresztyén felekezetek összefogását, bizonyítja gróf Zichy Gyula kalocsai érsek egyik megnyilatkozása. Zichy a Politika című hetilap 1938. január 2-i számában fejtette ki véleményét az aktuálpolitikai helyzetről és a keresztyén egyházak ezzel kapcsolatos feladatairól. Az érsek elítélt minden szélsőséges irányzatot, a nyilas mozgalmat tartva közülük legveszélyesebbnek. Ezért a nemzetiszocialista eszméket Magyarországra importáló szélsőjobboldali erőkkel szembeni összefogásra szólított fel. Örömmel állapította meg, hogy kialakulóban van a keresztyén magyarságot a nyilas izgatás ellen tömörítő lelki egység. Majd ezekkel a szavakkal folytatta: „Keresztyén hitünk és magyar fajtánk szeretete sürget bennünket, amikor minden keresztyén magyar testvérünket egy táborba hívjuk, hogy egyesült erővel tegyük lehetetlenné a szélsőséges izgatások előrehaladását. (...) A magyarországi protestáns felekezetek vezető köreivel eddig folytatott, minden formalitás nélküli és éppen ezért a legközvetlenebb tárgyalások azt mutatják, hogy ilyen bensőséges, lelki sikon mozgó megegyezésre, a római katolikus és a protestáns tábor között való együttműködés előkészítésére, egyöntetű megállapodásokra és eljárásokra mindkét részen megvan a legnagyobb hajlandóság. Ez nemcsak jóleső érzéssel tölt el bennünket, hanem feljogosít a legjobb reményekre is.”²⁷

A hetilap ugyanezen száma közölte Maklár Károly református és Raffay Sándor evangélikus püspökök cikkeit, melyekben a protestáns egyházi vezetők teljes mértékben támogatták a kalocsai érsek idézett álláspontját. Raffay egyetértését fejezte ki Zichy azon szavaival, akik elítélték a szélsőjobboldali megnyilvánulásokat, és kijelentette: „Magam is azt hiszem, hogy a szélsőséges politika, akár jobb-, akár baloldali, egyformán félszeg, káros és veszedelmes.”²⁸ A bányai egyházkerület

²⁵ Dr. Pröhle Károly: A keresztyén egység gondolata korunkban. = Protestáns Szemle, 1937/11. szám, 515. p.

²⁶ Bangha Béla: Még egyszer: A keresztyén unió. = Magyar Szemle, 1937. december, XXXI. kötet 4. szám, 297-308. p.

²⁷ Gróf Zichy Gyula: Küzdelem a szélsőségek ellen. = Politika. Független politikai hetilap. Felelős szerk.: Fodor Lajos. 1938. január 2. 2. p.

²⁸ Dr. Raffay Sándor: A szélsőséges politika. = Politika, 1938. január 2. 4. p.

püspöke – korábbi nyilatkozataihoz hasonlóan – ismételten leszögezte, hogy az evangélikusok készek a nagy nemzeti célok megvalósítása érdekében együttműködni a többi keresztény felekezettel.

Katolikus oldalon persze számosan voltak olyanok is, akik tartózkodással néztek a protestánsokkal való párbeszéd kibontakozására. Ilyen volt például Serédi Jusztinián esztergomi érsek. Ő a katolikus püspöki kar tanácskozásain több alkalommal hangoztatta, hogy értelmetlennek tartja a reformáció követőivel az egyházi unió lehetőségéről tárgyalni, mert: „... a protestánsok nem hitettségüket akarnak, hanem vallási közömbösséget, és a mi erőinktől is támogatást remélnék a maguk érdekei számára.”²⁹ Azt azonban Serédinek meg kellett értenie, hogy a magyarországi katolikusoknak 1937-1938-ban nagyon szükséges a felekezeti békesség. Hiszen 1938 májusának végén tartották Budapesten a XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszust. Ennek az igen nagyszabású katolikus rendezvénynek az előkészítését és lebonyolítását megnehezítette volna, ha a protestánsok a korábbi évek gyakorlatához hasonló keménységgel támadják a számukra katolikus erődemonstrációként ható megmozdulást. Ez a felismerés bizonyára egyik oka volt annak, hogy a magyar katolicizmus egyes személyiségeiben éppen 1937-ben vetődött fel a reformáció egyházaival folytatandó dialógus gondolata. Végül sikerült elérni, hogy a hazai protestánsok visszafogott magatartást tanúsítsanak az 1938-as év katolikus eseményei kapcsán. 1938 áprilisában a református és az evangélikus egyházi vezetők közös nyilatkozatban fejezték ki az ezzel kapcsolatban álláspontjuk lényegét: „Az Eucharisztikus Világkongresszussal, mint a római katolikus egyház ünnepével a református és evangélikus egyháznak nincs közössége. Míg egyrészt felhívja a lelkeseit, hogy híveiket hitükben erősítsék, másrészt hangsúlyozza, hogy a római katolikus testvérek ünneplését bántó hangnak zavarnia (...) nem szabad.”³⁰

1938 hátralevő részében a katolikus-protestáns unió lehetőségét érintő véleménynyilvánítások meggritkáltak. S bár a felekezeti légkör a korábbiaknál oldottabb volt, azért még mindig akadtak kellemetlen esetek ezen a téren. Ezek közül kiemelkedett az, hogy a Felvidék magyar lakta részeinek visszatérésekor tartott ünnepségeken ismét méltánytalanul bántak a protestáns egyházakkal. Erre vonatkozóan Kapi Béla, a Dunántúli Evangélikus Egyházkerület püspöke 1939. január 6-án kelt körlevelében a kassai esetet tette szóvá. Horthy Miklós kormányzó 1938. november 11-én vonult be ünnepélyes keretek között Kassára. Az egész ország figyelmét magára vonó rendezvényen azonban csak a katolikus egyház képviselői lehettek hivatalosan jelen. A püspöki körlevél így fejezi ki Kapi elkeseredését: „Vajjon kit terhel a felelősség, hogy a nemzet egységének boldog ünnepét a magyar protestáns egyházak mellőzésének egész sora megzavarta? Ha történeti szükség volt a római katolikus püspököknek a katolikus lakosság hódolatát tolmácsoló külön beszéde, akkor miért itélték némaságra a református és evangélikus egyházakat? Miért utasították el a protestáns egyházak ama kérését, hogy az ő templomaikban is legyen hálaadó istentisztelet? Miért mellőzték a protestáns egyházakat annál a magasabb ünnepségnél, midőn (*sic!*) husz év elmúltával magyar papi áldás hullott a magyar zászlóra? Ha pedig római katolikus egyházi tilalom a zász-

²⁹ A magyar katolikus püspöki tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1919-1944 között. II. kötet. Összeáll. és bev.: Beke Margit. Aurora, München - Budapest, 1992. 393. p.

³⁰ Pesti Napló. Felelős szerk.: Mester Sándor. 1938. április 2. 9. p.

ló egymásután követő megáldását lehetetlenné teszi, akkor miért nem tartottak olyan zászlóavatató ünnepséget, melyen megkímélték volna mellőzéstől és megaláztatástól azt a két egyházat, melynek szintén szent a zászló és amelynek szintén vannak hadirokkantjai, hősihalottjai és felvidéki magyar bizonyásgtevői? (...) Nehéz felelősség sulyosodik azok lelkiismeretére, kik még ma sem látják a nemzeti egység szükségét és a keresztyén egység komoly követeléseit.”³¹ A püspök a történekeért azokat az állami hivatalokat és helyi közigazgatási hatóságokat tette felelőssé, amelyek az ünnepséget szervezték. Ugyanakkor megelégedéssel nyugtázta, hogy a katolikus egyház részéről egy ideje nem veszélyeztetik a felekezeti békét.

Legutolsó észrevétele kapcsán annyiban feltétlenül igazat adhatunk Kapinak, hogy a hazai keresztyén felekezetek viszonyában 1937-ben elindult enyhülés folytatódott 1938-1939-ben és az 1940-es évek elején is. A keresztyén unió lehetőségéről zajló eszmecsere során azonban hamar kiderült, hogy a vallási megosztottság felszámolásának gyakorlati formáját nagyon eltérően képzelik el az egyes felek. A katolikusok ragaszkodtak ahhoz, hogy az egység létrehozása csak Róma vezetésével történhet meg. Még hozzá olyan módon, hogy a reformáció követői hitelvi és egyházfegyelmi téren alávetik magukat a pápa akaratának. Nyilvánvaló volt, hogy a protestánsok ezt nem tehetik meg, mert így teljesen feladnák identitásukat. A reformátusok és az evangélikusok által helyesnek tartott ökumenikus szemléletű megoldást pedig a katolikusok nem fogadták el. Hiszen annak lényeges eleme volt, hogy a felekezeti közeledésben részt vevő vallási közösségeknek egyenrangú partnerként kell kezelniük egymást. Az ilyen szemlélet abban az időben még teljesen idegen volt a katolikus egyháztól, melynek ez irányú magatartásában csak a II. Vatikáni Zsinat hozott kedvező változást. Gyorsan világossá vált tehát, hogy ezen a területen egyelőre nem lehet tovább haladni. Ezért katolikus részről a vallási unió kívánatos voltának hangoztatását az 1940-es évek elején egyre inkább kiegészítette a „nemzet lelki egysége” létrehozásának sürgetése. Ezen a lelki egységen tulajdonképpen a magyarság társadalmi-politikai összefogásának vallási vetületét értették. Kelemen Krizosztom – a bencés rend pannonhalmi főapátja – például 1941 tavaszán „A magyarság lelki egysége” címmel írt tanulmányt. A főapát eszmefuttatása ugyan nem tért ki külön a keresztyén felekezetek együttműködésének kérdéseire, de kiemelte, hogy a nehéz időkben egységesen kell küzdeni a nagy nemzeti célokért.³²

Az aktuálpolitikai megfontolások ugyancsak arra ösztönözték a katolicizmus hazai képviselőit, hogy a második világháború éveiben mindjobban össznemzeti feladatként állítsák be az egyházi unió megvalósítását. Nyilvánvaló, hogy a keresztyén felekezetek összefogáson keresztül a hatalmi elit azon konzervatív csoportját igyekeztek támogatni, amely kiállt az ország függetlensége és a korlátok közé szorított, ám mégis parlamentáris rendszer fenntartása mellett. Ezt a törekvést a protestánsok felismerték és helyeselték, de különválasztották a keresztyén egység megteremtésének problémájától. Ők ugyanis azt érezték, hogy az unió ügyében a katolikus fél nyomást gyakorol rájuk. A reformált hit követői pedig nem kívántak

³¹ Evangélikus Országos Levéltár. Dunántúli egyházkerület anyaga, 53. doboz, püspöki körlevelek. VI/938-39. számú körlevél, 1-2. p.

³² Kelemen Krizosztom: A magyarság lelki egysége. = Pannonhalmi Szemle. Főszerk.: Blazovich Jákó. 1941/II. szám, 87-97. p.

belemenni abba a csapdába, hogy a nemzet elárulásának tűnhessen fel hitelveikhez való ragaszkodásuk. Ezért állásfoglalásaikban hangoztatták a társadalmi összefogás és a vallási közeledés iránti őszinte elkötelezettségüket, azonban a két témakör egybekapcsolása ellen következetesen tiltakoztak. Ez a felfogás tükröződött Túróczy Zoltán evangélikus püspöknek a budapesti Vigadóban 1941. október 31-én elmondott beszédében is. A Tiszai Evangélikus Egyházkerület lelkészi előjárója az országos reformációi emlékünnepeken leszögezte: „Nemzeti egységre van szükség, de ezt a kérdést ne keverje össze senki a vallási egység kérdésével. Nem az a baj (...), hogy a magyar nemzet tagjai különböző egyházakhoz tartoznak, hanem az a baj, ha a különböző egyházak hadat viselnek egymás ellen.”³³ Túróczy megállapította, hogy valamennyi egyházi közösségnek bőséges munkalehetősége van saját hívei körében. Egyben jelezte, hogy a hazai protestantizmus minden téren a békességre törekszik.

Időközben a katolikusok és a protestánsok viszonyában bekövetkezett kedvező változás kezdte megteremni első gyakorlati eredményeit. Ilyen volt az a megállapodás, amit a Szent László Társulat, a Református Egyetemes Konvent, a Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem és a Julián Iskola Egyesület kötött 1940-ben. Ebben kijelentették, hogy a külföldi magyarság ügyeit érintő tevékenységüket összehangolják egymással és a Magyarok Világszövetségével. Tervbe vették azt is, hogy egységes programot alakítanak ki és a munkaágakat felosztják maguk között. Ez a tény azt az aggodalmat keltette Serédi hercegprímásban, hogy a Szent László Társulat működési köre szűkülni fog. Miután az erre vonatkozó kérdésére az érsek megnyugtató választ kapott az egyesülettől, a katolikus püspöki kar a megegyezést jóváhagyólag tudomásul vette.³⁴

A keresztény egyházak közeledésének esélyeiről zajló magyarországi eszmecsere újabb jelentős eseményeként említhetjük, hogy 1942-ben megjelent Kőnig Kelemen „A keresztény egyházak egysége. Különös tekintettel a németországi protestantizmusra” című könyve.³⁵ A terjedelmes kiadványban a ferences rendi szerző sokoldalú alapossgal vizsgálta meg választott témáját. A mű igazi jelentőségét az adta, hogy magyar nyelven először nyújtott komoly összefoglalást a katolikus-protestáns egység lehetőségeiről. Egyébként a kötet a kérdéstről Magyarországon akkoriban megszületett véleményekhez képest lényegesen új elemeket nem tartalmazott. Kőnig minden állásfoglalásában követte egyháza hivatalos útmutatását, ugyanakkor igyekezett méltányos hangvételen írni a protestantizmusról. A könyv élénk érdeklődést váltott ki a hazai egyházi körökben. Katolikus részről egyértelmű elismerés fogadta megjelenését, a protestáns oldalon azonban megoszlottak a vélemények.

Kőnig (később Király) Kelemen a továbbiakban a magyar katolicizmus táborában a felekezeti közeledésért és a keresztény egység megteremtéséért munkálkodó egyik vezéregyénisége lett. 1942 decemberében „Lelki egység” című tanulmányát közölte a Magyar Szemle.³⁶ Ebben Kőnig felvázolta azokat a sürgős teendőket, melyek elvégzése nélkül szerinte nem lehetséges az egyházak közötti

³³ Evangélikus Élet, 1941. november 8. 6. p.

³⁴ Beke Margit: Idézett mű, 252. p.

³⁵ Kőnig Kelemen: A keresztény egyházak egysége. Különös tekintettel a németországi protestantizmusra. Gyöngyösi ferences könyvek 2. Kapisztrán Nyomda, Gyöngyös, 1942.

³⁶ Kőnig Kelemen: Lelki egység. = Magyar Szemle, 1942. december, XLIII. kötet 6. szám, 281-287. p.

válaszfallak lebontása. Elsőként említette a keresztények „imatáborba” tömörítését azért, hogy Isten segítségét kérjék a vallási egység megteremtéséhez. Fontosnak tartotta, hogy az egyes felekezetek tárgyilagosan ítéljék meg egymást és közös értékeik hangsúlyozására törekedjenek. Javasolta, hogy mind a katolikusok, mind a protestánsok hagyják ki hittankönyveik új példányaiból a másik egyházi közösséget sértő mondatokat. Végül bejelentette, hogy a következő évben az ő szerkesztésében megindul Az Egység Útja című havi lap, melynek fő célja a katolikus-protestáns unió létrejöttének elősegítése. 1943 januárjában valóban elhagyta a nyomdát Az Egység Útja első száma. Bár a lap rövid életű volt – hiszen utoljára 1944 novemberében jelent meg –, mégis olyan újszerű vállalkozásnak bizonyult, ami sokak figyelmét felkeltette. A hazai egyházi sajtóban különleges színfoltként jelenlét kiadvány jelentőségét az adta meg, hogy lehetőségeinek és a gyakorlatban elért eredményeinek korlátozottsága ellenére ténylegesen hozzájárult a magyar katolicizmus és protestantizmus közötti viszony javításához.³⁷

1942 karácsonyán újabb állásfoglalás került nyilvánosságra az egyházi és nemzeti egység témakörében. Ekkor jelentette meg ugyanis a Pester Lloyd Kelemen Krizosztom pannonhalmi bencés főpát „Der seelischen Einheit des Ungartums entgegen” című írását. A német nyelvű cikk címe magyarra fordítva a következő: „A magyarság lelki egysége felé”. A szociális téren érzékeny, vallási türelemre hajló és jó diplomáciai képességekkel rendelkező katolikus főpát élénk érdeklődést mutatott a keresztény egyházi unió lehetőségei iránt. Személyes kapcsolatot tartott fenn Ravasz László és Révész Imre református, valamint Kapi Béla és Raffay Sándor evangélikus püspökökkel. Kelemen és az említett protestáns egyházi vezetők az 1940-es évek elején gyakran cseréltek véleményt bizalmas úton a vallási egység és a nemzet összefogás kilátásairól.³⁸ A főpát fenti cikkében leszögezte, hogy a világháború véres forgatagában életbe vágóan fontos feladat a magyarság erőinek egyesítése. A nemzet lelki egységét elsősorban keresztény vallási unió formájában tudta elképzelni. Figyelmeztetett, hogy az egymás felé vezető út keresésének nehézségei ellenére sem szabad késlekedni a vallási összefogás megteremtésével, hiszen a kereszténység léte forog kockán. Rámutatott, hogy az egységteremtő fáradozásoknak mindkét oldalon egyszerre kell folyniuk. Befejezésül hangsúlyozta, hogy a nemzet spirituális egységének keresése értelmes dolog, s az isteni kegyelem segítségével áldásos eredményhez fog vezetni.³⁹

Kelemen Krizosztom újságcikke nem csupán a hazai egyházi és világi körökben keltett nagy figyelmet, hanem külföldön is. Természetesen a protestantizmus képviselői sem rejtették véka alá észrevételeiket. A Pester Lloyd 1943. január 1-jei reggeli kiadásában Ravasz László – a magyarországi reformátusság minden biznnyal legtekintélyesebb személyisége – válaszolt a katolikus főpátnak.⁴⁰ Né-

³⁷ A havi lap megjelenésének előzményeiről és programjáról bővebb elemzést ad: Giczzi Zsolt: Kőnig Kelemen és Az Egység Útja című folyóirat indulása. In: Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica, tomus CXIV. Szerk.: Dr. Marjanucz László. Szeged, 2002. 99-112. p.

³⁸ „Szivárványhíd Pannonhalmra és Debrecen között”. Szerk.: Barcza József. Alföldi Nyomda, Debrecen, 1991. 118. p. és Ravasz László: Emlékezéseim. Egyetemi Nyomda, Budapest, 1992. 420. p.

³⁹ Chrysostom-Kelemen: Der seelischen Einheit des Ungartums entgegen. = Pester Lloyd. Főszerk.: Ottlik György. 1942. december 25. reggeli kiadás, 1-2. p.

⁴⁰ László Ravasz: Die seelische Einheit des Ungartums. = Pester Lloyd, 1943. január 1. reggeli kiadás, 3-4. p.

hány nappal később az érdeklődők megismerhették Kapi Béla evangélikus püspök véleményét is. Erről az Evangélikus Élet című hetilap számolt be 1943. január 9-én. Kapi szerint „karácsonyi harangkondulás” volt a pannonhalmi főapát megnyilatkozása, amelyre a hazai evangélikusok igent mondanak, és szent komolysággal hajlanak a lelki összefogásra. A püspök a hittani, szervezeti és kultuszéleti egységesülést egyelőre nem tartotta lehetségesnek. Azonban úgy látta, hogy a hétköznapi gyakorlatban széles távlatúnak bizonyulhat az együttes munkálkodás. Hangsúlyozta, hogy ezen a téren csak egymás megbecsülésével és az eltérő hitbeli meggyőződések tiszteletben tartásával lehet sikereket elérni.⁴¹

Kapinál később, de nagyobb terjedelmű és tágabb perspektívájú állásfoglalásban reagált a főapát cikkére Raffay Sándor, a magyarországi evangélikusság másik meghatározó egyénisége. Raffay külön füzetet jelentetett meg 1943 tavaszán „Keresztyén egység, evangélikus hűség!” címmel. Ebben a brosúrában – amire a tanulmány elején már utaltunk – az evangélikus püspök rendkívül nagyra értékelte a katolikus főpap megnyilatkozását: „Pannonhalma tudós főapátja, Kelemen Krizosztom történelmi munkát végzett, amikor karácsonyi szózatát megírta. Jelentőségében és célzatában nem kisebb értékű ez Deák Ferenc híres húsvéti cikkénél, mellyel a kiegyezést megindította.”⁴² Raffay túlzott, amikor Kelemen írását Deák húsvéti cikkéhez mérte. Am annyiban igaza volt, hogy a pannonhalmi főapát Pester Lloydban megjelent eszmefuttatása a protestánsok iránti jóindulatával messze kiemelkedett a korszak többi katolikus nyilatkozata közül. A bányakerületi püspök ismét kiállt a felekezeti közeledés ügye mellett, majd kitért a protestáns egyházak nemzetközi egységmozgalmának néhány jellegzetességére. Utalt Az Egység Útja című folyóirat bizonyos elvi megállapításaira, amelyek a vallási együttműködés lehetőségeire vonatkoztak. Leszögezte azonban, hogy a legszebb elvek sem érnek semmit, ha a gyakorlat ellentmond nekik. Ezután sorolta fel a felekezeti viszonyokat terhelő azon problémákat, melyeket dolgozatunk bevezetésében idéztünk. Újfent rámutatott, hogy a vegyes házasságok ügyének rendezése nélkül nem lehet eredményes a történelmi egyházak együttműködése. Gondolatait a kereszténység egységéért történő imádkozásra és munkálkodásra való buzdítással zárta.

Kelemen Krizosztom cikkét a magyarországi katolikuság több képviselője a protestánsokhoz hasonló módon üdvözölte, sőt a Vatikánban is felfigyeltek rá. De az idehaza tapasztalható helyesléssel ellentétben a Szent Officium részéről rosszallás volt érzékelhető az írás megjelenése kapcsán. A katolikus egyház legfőbb hitügyi hatóságának aggodalmáról Serédi Jusztinián számolt be a magyar katolikus püspökök 1943. október 6-i értekezletén. Az esztergomi érsek szerint: „A S. Officium nagyon idegesen olvasta a főapát úr újévi cikkét és Ravasz válaszát.”⁴³ Úgy tűnik tehát, hogy a pannonhalmi főapát békülékeny hangnemét és fogalmazásmódját félreérthetőnek érezték a katolikus hit és erkölcs tisztaságára felügyelő római kongregációban. Minden bizonnyal Serédi sem tartotta szerencsésnek Kelemen megnyilatkozását. Hiszen a hercegprímás a katolikus-protestáns unió megte-

⁴¹ Lelki közeledés című cikk. = Evangélikus Élet, 1943. január 9. 5. p.

⁴² D. Raffay Sándor: Keresztyén egység, evangélikus hűség! 3. p.

⁴³ Beke Margit: Idézett mű. 393. p. - Az idézetben a cikkekre vonatkozóan helytelenül szerepel az „újévi” jelző, hiszen karácsonykor jelent meg.

remtésének lehetőségéről zajló párbeszédet feleslegesnek látta, mert a legkevésbé sem bízott annak eredményességében. Számára az egész kezdeményezés csak annyit jelentett, hogy meg kell próbálni az „eltévedt bárányokat” visszavezetni a pápaság fennhatósága alá. Ezzel a felfogásával a többi katolikus főpap alapvetően egyetértett. A szóban forgó püspökkari értekezleten Kelemen Krizosztom védekezésre kényszerült. Így próbálta magyarázni cikke közreadását: „Tudta, hogy a pusztába kiáltó szó lesz, de remélte, hogy a durva kirohanásokat leszereli vele.”⁴⁴ Ez a főpát szájából inkább mentegetőzésnek hat, mint az újságban megjelent eszmefuttatása valódi okának. A protestánsok baráti hangú válaszai éppen azt mutatták, hogy a Kelemen által megfogalmazott gondolatok nem maradtak „pusztába kiáltott szavak”. A reformáció táborából érkező támadásoktól pedig ebben az időszakban sokkal kevésbé kellett tartania a magyarországi katolicizmusnak, mint korábban.

Erről a békességre hajló magatartásról tettek tanúbizonyságot báró Radvánszky Albertnek, az evangélikus egyház egyetemes (azaz országos) egyházi és iskolai felügyelőjének azon mondatai is, melyek 1943. december 3-án hangzottak el. Radvánszky az evangélikusok egyetemes közgyűlésén elmondott megnyitó beszédében elismeréssel szólt Kelemen Krizosztom nevezetes cikkéről. Támogatásáról biztosított minden kezdeményezést, ami a lelki egység megteremtésére irányul. Azonban arra figyelmeztette hallgatóit, hogy ez az egység nem azonos az egyházi unióval: „Nem lehet itt ugyanis szó egyik egyháznak a másikba való beolvadásáról, nem hitelvi kompromisszumok útján létrejövő egyházak-egyesüléséről (*sic!*) sem. Hanem csak arról – és kell-e több annál – hogy egyesek és felekezetek, akik és amelyek magukat Krisztus nevére nevezik, testvérként megbecsülik egymást és egyesült erővel szolgálják Istenországát (*sic!*) a földön való terjesztésének ügyét, a krisztusi élet diadalát ebben a világban, ahol sátáni hatalmak törnek azok ellen. Nem a hittételek azonosságában, hanem a szívek összedobbanásában áll az igazi lelki egység.”⁴⁵

Az egyetemes felügyelő a világháború végkifejlethez közeledő véres forgataga közepette hangoztatta, hogy a keresztyénység válságba jutott. Ezután így folytatta: „Aki megállapításom helytálló voltát kétségbe vonja, csak eszméljen rá arra, hogy azok, akik ma minden idők legelkeseredettebb és legkegyetlenebb harcát vívják egymással, - keresztyének, és gondolja meg, hogy a szoros értelemben vett hadviselésen kívül is mennyi borzalmas irgalmatlanságot visznek ma véghez a világon a keresztyénség jelszava alatt. Itt valami nagy hibának kell lennie. Talán az az, hogy keresztyénségünk inkább volt tan, mint élet. És bizonyos nem utolsó sorban az, hogy a keresztyén hit sáfárai, a felekezetek lelki egység helyett harcban álltak egymással. Kutassák és állapítsák meg ezt az arra hivatottak. Abban azonban mindnyájan egyetérthetünk, hogy ha a keresztyénségnek nem lesz nagyobb átütő ereje, mint eddig volt, nem tudja Krisztus lelkével jobban átítani az egyént, áthatni a családot, átformálni a nemzetet és átnemesíteni az egész embervilágot, szomorú sors vár a keresztyénségre, mint közösségre.”⁴⁶

⁴⁴ Idézett mű, 366. p.

⁴⁵ Egyházak közötti lelki egység című cikk. = Evangélikus Élet, 1943. december 11. 2. p.

⁴⁶ Evangélikus Élet, 1943. december 11. 2-3. p.

Radvánszky idézett mondatai józan helyzetértékelő képességről és bölcs önkritikáról tanúskodnak. A hazai keresztény egyházak jövőjét illetően pedig profetikusként bizonyultak szavai. Hiszen beszéde elhangzása után egy év sem telt el, és frontharcok pusztították az országot. Azok befejeződését követően aztán olyan gyászos évtizedeket kellett megélniük a katolikusoknak és az evangélikusoknak egyaránt, melyekből visszatekintve szinte megmosolyogtatónak tűntek a Horthy-korszak felekezeti torzsalkodásai.

Kutas Kálmán

A bot

Őrizlek őrzöm – tűnt ifjúkorom
társa: b o t. – A k k o r tág világban
rónát, hegyet, tengert tevéled jártam –
Örök-vándort kísértél jó botom.

És járva férfiként életem
magasait, hol véres lett a lábnyom:
hű harcos társ, sebejtő nagy csatákon
velem voltál. – S most eljött vén korom.

Birkózva emberekkel, vaddal, széllel,
veled kopogtam otthonokba éjjel:
„Fogadjatok be – vándort – emberek!”

...Megaggottan sötét kapuban állok:
vén s tört bot. Zörgetek... „Uram – kiáltok –
fáradt vándort: bocsáss be engemet!”

Ordass Lajos

SODRÓDÁS

(6. rész)

1944 nyara

Takó Lajos bácsi, a takaré-igazgató, kitermelt magából néhány mondást, amelyet Rózsásan gyakran idéztek. Ilyen mondás volt ez is: „Minden ember optimista”. Persze, voltak jócskán, akik megállapításával szembeszálltak, és ezért, ha idézték, gúnyolódva idézték. Nem csoda! Ilyen időkben! De az öregúr ilyenkor bátran megvédte sarkalatos igazságát. Mégpedig kétoldalról is megtámogatta. Az egyik oldalról így: Ha Pesten a legforgalmasabb úton kiraknak egy figyelmeztető táblát: VIGYÁZAT! A TETŐN DOLGOZNAK! –, akkor senki sem vet rá ügyet. Óránként ezrével haladnak el a veszélyesnek jelzett helyen, mitsem törődve a figyelmeztetéssel, hiszen onnan az ő fejükre nem hullhat semmi. Ha egyáltalában hullik valami, az csak másnak a fejére hullhat. A másik oldalról aztán ezt a támasztékot adta igazságának: Ha százezrek vesznek sorsjegyet, minden egyes meg van győződve arról, hogy senki más nem ütheti meg a főnyereményt, kizárólag csakis ő.

Alighanem Takó Lajos bácsi igazsága teljesedett be rajtam. Egyébként nem számítok pedig éppen derűlátó embernek. Az ország minden részéből sűrűn érkeztek hírek arról, hogy a vasúti hálózatot a repülők erősen bombázzák. Rózsás felé is vasúti gócponton kell átszállni. Eddig nem hallottam arról a tájról bombázási híreket. Következtetésem ezért így szólt: úgy látszik, arrafelé nem is lesz légitámadás. Optimizmusom egyenesen annyira hatalmába kerített, hogy ez alkalommal nem is egyedül indultam Rózsásra. Engedtem fiam gyakori nyafogásának, és magammal vittem őt is.

A menetrend adataira már hiába épít az ember a számításaiiban. Nagy késséssel utaztunk, és erősen sötétedő este volt már, mire Újvároson kiszálltunk a vonatból. Autóbusz, persze nincs! Később tudtam meg, hogy már nagyon régen nem jár. A menetrend erről nem tudott.

Bár napunk hosszú és fárasztó volt, fiam vígan vállalta az éjszakai sétát.

Könnyű fátyolfelhők között bujkált a hold. Az egyik felhőcske alakjáról a fiam állapította meg, hogy éppen olyan, mint egy kislány. A másik csöpp felhővel – nyilván ő volt a fiúcska – békésen játszadoztak. Apró fény-labdácskákat dobáltak egymásnak. Olyan békés és olyan szép volt ez az éjjel! A tanyákon is mindenfelé mélyen alszanak, mert egyetlen fény sem látszik semerre.

Amikor már a falu aljában jártunk, andalgó álmodozásunkból kemény, érces hang riasztott föl:

– Állj! Ki vagy?

– Igazolom magamat. Meg hát meg is ismernek. Kissé mentegetőznek is. De hát gonosz idők járnak. Sok mostanában a gyújtogatás. Polgárőrséget kellett szervezniök.

Bödecséket bizony álmukból kellett fölvernünk. Szívesen fogadtak. De Bödecs tekintetében, amikor fiamat meglátta, valami helytelenítés-félét véltem fölfedezni. Lehet azonban, hogy ez nem az ő arcára volt írva, hanem csak a magam lelkiismeretébe.

Régen aludtam ilyen jót és ilyen nyugodtan. Hagytak is. A fiam fürgébb volt. Régen fölkel, és Bödecs Ferikével meg Kerekes bérlő Jenőke fiával együtt igen türelmetlenül várták már, hogy én is fölkeljek. Ők már megcsinálták a programjukat. Elő is álltak vele azonnal. Ferike volt a szószóló – amint illett is.

– Lajos Bácsi! Tessék megengedni, hogy Barna is kijöhessen velünk a csatornára. Szeretnénk fürödni, meg egy kicsit csónakázni.

– Édesapád hozzájárult? – kérdezem.

– Ő azt mondta, nem bánja, mehetünk, ha Lajos bácsi is megengedi.

– És Jenőke?

Bödecsné sietve megszólalt:

– Ő is mehet.

– Azt, remélem, tudjátok, ha belefulladás a csatornába, akkor még jól el is ve-rünk! – fűztem hozzá, nem nevelési bölcsességből, hanem csak azért, mert ezt a le-génykéek várták is. Ne csalódjanak.

Lódulnak a fiúk.

Menjenek.

Néhány napig leszünk itt mindössze. A fiam azt a sok örömet úgysem élheti át, amelyet nekem nyújtott a csatorna. De legalább ízlelje meg.

Bödecsbet beteghez hívták, még akkor, amikor aludtam. Ezért ma még nem is láttam.

A kerti lugasban ketten maradtunk Bödecsnével.

Az asszony – mintha magyarázattal tartoznék nekem, miért adott engedélyt a Kerekes fiúnak – mondja:

– Kerekes kérte Ferit, hogy a kisfia ide járhasson játszani, mert a bérlőlakásban olyan ideges és feszült a hangulat mindennap, hogy nem akarja, hogy a fiú ennek tanúja legyen.

Aztán Bödecsné hellyel kínál – és ami nagyon szokatlan –, ő maga is leül, lassú, fáradt mozdulattal, töprengve.

Ő kezdi:

– Lajos! Úgy féltem attól, hogy az idén nem jön el.

– A bombázások miatt gondolta?

– Azért. Pedig sohasem vártam úgy a jöttét, mint most.

– Valami baj van, Ilonka?

– Szeretném tanácsstaltságomban a tanácsát kérni.

– Tessék, Ilonka.

– Mit gondol: jönnek az oroszok?

– Úgy látszik, jönnek.

– Olyan sok szó esik mostanában a faluban a menekülésről.

– Hová akarnak menekülni az emberek?

– Pestre.

– A parasztok is beszélnek ilyesmiről?

– Nem. Ők nem. De a tisztviselők.

– És Feri?

– Éppen erről szeretnék magával beszélni. Feri hallani sem akar a dologról. Olyan riasztó hírek keringenek pedig. Tudja: papokról, asszonyokról. Maguk a fővárosban talán jobban tudják, mi az igaz ezekből a hírekből. Ha úgy gondolja, hogy Feri élete veszélyben van – kérem –, próbálja meg rábeszélni a menekülésre. Ha ugyan rá lehet beszélni. Mert Feri nagyon makacs.

– Maga próbálta már őt rábeszélni, Ilonka?

– Ezt nem mondhatom. Csak célozgattam a dologra. De Feri hallani sem akar róla.

– Maga Dunántúlról való, Ilonka. Ott élnek a szülei. Ha maga nyugtalan, és félti a gyermekeit, akkor én szívesen beszélek Ferivel, hogy magát és a gyerekeket engedje a szüleihez.

– Feri nélkül nem megyek!

– Arra kérem, Ilonka, ne beszélje rá Ferit, hogy valamit a lelkiismerete ellen tegyen.

– De mi lesz velünk? A doktorék is el akarnak menni. Sík jegyzőék is. Kerekes. A tanítók.

– Hegyi is?

– Róla nem hallottam.

– Nem értem, hogyan jut ilyesmi az emberek eszébe.

– Boross járt itt nem régen. Azt mondta – amit egyébként a rádióban is minden nap hallunk –, hogy készen vannak az új csodafegyverek. De a német hadvezetőség nem döntött még abban a kérdésben, hogy hol veszi föl a küzdelmet az orosz ellen. Még Romániában, vagy a Tiszánál, vagy pedig a Dunánál? Budapestet azonban már semmiképpen sem engedik a németek. Ez biztos! – így mondta Boross. Azt is mondta, hogy az új fegyvereknek olyan a hatásuk, hogy egyetlen ellenséges katona se látja viszont a hazáját.

– Tehát megint Boross! És hisznek neki?

– Láthatja! Hisznek. Miért? Nem beszél talán igazat?

– Borosznál ez alighanem az első eset volna.

– Maga azt hiszi, Lajos, hogy minden elveszett?

– Úgy gondolom, hogy a háborút a németek elvesztették. És velük együtt természetesen mi is. A tisztességünket talán még megvédhetjük. Persze nem úgy, hogy elszaladunk.

– Akkor tehát Feri maradjon?

– Mindenképpen maradjon.

– Úgy hát én sem megyek. Ne haragudjék, Lajos, hogy terheltem ezzel a dologgal!

– Ilyesmiről szó sincs! Nem tekintettem volna gyávaságnak, ha a gyerekekkel el akart volna menni, Ilonka, de igen nagy örömmel hallom ezt az elhatározását. Bátor asszony! Bizonytal megáldja ezért az Isten!

Bödecsné a konyhára siet.

Magamban újra végiggondolom mindazt, amit mondott.

A doktort nem értem – mondom magamban. Bizonyos tréfálkozó formában ugyan, de sokszor adta tudomásunkra Mikó doktor azt a nézetét, hogy a népnek papra nincs szüksége. Jegyző – szerinte – még csak kell a faluba. Mindenekelőtt azonban orvos kell. Hiszen az orvosra mindenkinek szüksége van vagy lehet. De a pap – „luxuscikk”! Így szokta mondani a doktor. Hát most, amikor – úgy lehet –

az embereknek nagyobb szükségük lesz orvosra, mint valaha, most fut el? És a pap, aki „senkinek sem kell” – az marad majd itt?

Késő délután, amikor már elviselhetőbb a nap melege, fiammal együtt kimegyünk a temetőbe.

Neki idegen ez a kis világ. Látom megilletődött viselkedéséből, tágra nyílt, szinte riadt tekintetéből, mennyire idegen neki a halottak birodalma. Már otthon megmondtam neki, hogy egyik napon kijövünk majd ide, mert akartam, hogy egyszer ezt is lássa. Annyira veszedelmes világban élünk, hogy nem akartam őt fölkészületlenül hagyni az elmúlás tényével szemben. Magam alig voltam valamivel idősebb, mint ő most, amikor áldott anyámat itt el kellett temetnem. Ilyen borzasztó leckét kaptam a haláltól már gyermekkoromban.

Szüleim sírja előtt – magam mellett a fiammal – csöndes imádkozásba mélyedek el. Leginkább hálaszava van az imádságomnak.

Fiam némán, mozdulatlanul áll mellettem. Nem tudom, mit csinál most. Nem tudok a lelkéből olvasni. Csak érzem, hogy ami nekem egy-egy drága emlék, az számára éppen annyira egy-egy rejtély. Gondolatainak igyekszem irányt adni, és ezért elmondom neki csöndes szóval, mit jelent számomra ez a sír – vagy inkább –, mit jelentettek életem számára annak lakói. Közben szinte önmarcangolóan tépelődöm azon a kérdésen, hogy magam vajon csak kis mértékben is az leszek-e ennek a gyerekek – (és otthon lévő testvéreinek) –, mint aki halott apám énnekem volt.

Lassú sétára indulunk a sírok között. A gyerekek egy-egy névre ráismer. Mert otthon, a családi körben, sűrűn találtam alkalmat arra, hogy a régiokról szóljak. Csakugyan emlékszik is, ezt a kérdéseiből látom.

A legfrissebb sírok egyike Hetényi Péter bácsié. Tavalyi látogatásom óta ő is elment. Amint érezte is.

A kép, amelyet néhány szóval ebben a falusi temetőben nyugvó emberekről mutatok a fiamnak, lehet, hogy túlidealizált embereket ábrázol. De most teljesen meg vagyok győződve arról, hogy valóban ilyen szép volt a múltnak a képe. Anál jobban sajog bennem a fájdalmas fölismerés, – mennyire más most az élet!

Elindulásom előtt, otthon – idő hiányában – kissé kapkodva csomagoltam. Nem szereltem föl magamat kellően dohányneműekkel. Bödecs nemdohányos. Vendégcigaretta van ugyan nála, de nem akartam azt elfogyasztani, meg aztán sokkal finomabb fajta is, mint amelyet szokásosan elfüstölök. Ezért elmentem Rigó Karcsi boltjába egy kis utánpótlásért.

Későn vettem észre, hogy Ócsai György is bent van a boltban, különben tovább mentem volna. Bent, a félhomályos boltban beszélgetett a boltossal és még két férfival. Süle Mihály gazdával és egy számomra ismeretlen emberrel. Volt a boltban két asszony is. Egy idősebb, fekete öltözötű asszony és egy fiatalabb, eléggé tarkán öltözött. Kösztöntöm mindannyiukat. A fekete ruhás asszony búcsúzkodik is, mert elintézte már a dolgát. Amint tőlem búcsúzik, könnybe lábad a szeme. Magyarázatul elmondja, hogy nemrégien fia halálhírért vették. Elesett a harctéren. Néhány vigasztaló szót mondok neki. – Elsiet.

Karcsi boltos felém fordul:

– Mit tetszik parancsolni?

– Majd egy kis dohánnyárút kérek – felelem –, de megvárom, amíg a korábban érkezettek elintézik a dolgukat.

– Már el van intézve minden – mondja Karcsi –, csak Petrócziné vár még egy kiscsit az ecetre. A fiú most ment ki érte a hátsó raktárba.

Megveszem hát a cigarettámat, és kérek melléje egy doboz gyufát is.

Furcsa, érdes fenekű, papírzacskós, kénfejű gyufát ad.

– Ilyen gyufát utoljára gyerekkoromban láttam – mondom.

Süle Mihály keservesen kifakad:

– Ezt is most jutott eszébe a kormánynak forgalomba hozni! Egyenesen a gyűjtogatóknak való ez!

Aztán elmondja, hogy nemrégén az ő tanyáján is tűz pusztította el a gabonásztagot. Azóta már a vizsgálatok megállapították, hogy a legtöbb tüzeset ilyen gyufától származott. Néhány ilyen szál gyufát beledobnak egy-egy kévébe, és amikor csépléskor a kéve a dobba ér, a dörzsöléstől a gyufa lobbot vet. Mire a gépet le tudják állítani, addigra a lángoló szalma már a szalmakazal tetejére is fölfut.

– Sikerült eloltani a tüzet? – kérdezem.

– Dehogyan sikerült! Ott égett minden!

Petrócziné bántó, kihívó hangon mondja:

– No! Maradt ott azért elég vagyon!

Süle Mihály nem válaszol. Látom pedig, hogy nehezen nyeli le válaszát. Ha nem téved a szemem, akkor az előttem ismeretlen ember miatt hallgat, de a szemé furcsa fénnel villan az asszony felé. Akkor is ugyanígy néz utána, amikor az asszony az ecettel hazafelé indul.

A többiek folytatják a beszélgetést, amely belépésemkor félbeszakadt. A falu tisztviselőinek menekülési szándékáról van szó. Tehát már beszélnek erről a faluban!

– Az a hóhányó írnok bolondította meg őket sorban mind – mondja hihetetlen megvetéssel Ócsai. – Legjobban azt szeretné, ha az egész falu elmenekülne.

Az ismeretlen férfinak megtudom a nevét: Lehotának hívják. Így szól:

– Én úgy gondolom, hogy itt is ugyanolyanok az urak, mint más faluban is. Nem érzik ezek magukat otthon az egyszerű emberek között. Nem tudom. Nem ismerem az ittenieket. Csak gondolom, nem különböznek a többiektől.

Úgy látszik, nem régen lakik itt a faluban ez a Lehota.

Nem kívántam ilyenféle társalgásba elmélyedni, azért búcsúzom a boltostól, és a többiektől is elköszönök.

Vacsora után, amikor a gyerekek már lefeküdtek, Bödecsékkal hármásban maradunk, és kissé elbeszélgetünk.

Szóvá teszem a bolti jelenetet.

– Nem értem ezt az Ócsait – mondom. Meglepett Borosról való véleménye. Úgy tudtam, egy húron pendülnek. Legkevésbé tőle vártam volna ilyen hangot.

– Ócsai ravasz ember – feleli Bödecs. És alighanem jó szimatja van. Úgy veszem észre, hogy ez az ember céltudatosan helyezkedik. Régi fegyvertársaktól elszakad, és új kapcsolatokat teremt. Főként a kisebb emberekkel.

– Földet ígér nekik – szól közbe Bödecsné. Nyugodtan megmondhatod ezt Lajosnak, csak hadd lássa tisztán a helyzetet. Hiszen úgyis mindig azt mondja, hogy számára ez a falu az a tükör, amelyben legvilágosabban látja meg, merre halad az ország. Hadd lássa!

– Hát itt csakugyan megláthatod, Lajos – mondja Bödecs. Lassan nem lesz itt már két ember, aki hasonlóan gondolkozik. Mindenki mindenkinek ellensége már.

A parasztságnál ugyanúgy, mint az intelligenciánál. Biztos, hogy e tekintetben azelőtt sem volt példás a helyzet, de a háború és a vele járó rengeteg izgatás alapos munkát végzett.

– Te, Feri! Ki ez a Lehota? – ha ugyan jól értettem a nevét.

– Lehota. Igen, ez a neve. Valami kétes egzisztencia. Senki sem tudja, honnét jött, és minek jött ide a faluba. Meghatározott foglalkozása nincs. Napszámot vállal. És mondják, hogy a szegénység között izgat. Nem is olyan régen elvitték a csendőrök, kihallgatása után azonban megint szabadon engedték. Ez is Ócsai egyik újdonsült barátja.

– És közéjük tartozik Petrócziné – szól közbe Bödecsné. Azelőtt is általában tolvajlásairól volt ismerős a faluban. Hiszen emlékezhetik rá, Lajos.

– Most már emlékszem! Csak a boltban nem tudtam, hová is tegyem. No lám! Tehát kitűnik, hogy mégiscsak vannak, akik egyformán gondolkoznak – mondom nem kis keserűséggel.

Olvasni szerettem volna a templomkertben. De sehogy sem akar sikerülni. Gondolataim össze-vissza száguldanak, és képtelen vagyok megzabolázni őket. Még az éjszaka is, amikor fölébredtem, eszembe jutott, amit az este Bödecs mondott a faluról. Most meg, alighogy elhelyezkedem a nyugszéken, kiszűrődik a kántorlak ablakán a rádióból a „légi veszélyt” jelző hang. Pillanatra elmosolyodom, mert eszembe jut, hogy itt tartózkodásom első napján betettek a pincébe még egy nyugszéket, a gyerek számára pedig egy zsámolyt. Inkább a szabály megtartása céljából. Mondják, hogy ők maguk soha le nem mennek.

Nemsokára nyílik az utcai kapuajtó. A bokrok közül éppen rálátok, bár engem a belépők a sűrű növénytől nemigen vehetnek észre. Ünneplőbe öltözött emberek lépnek be. Férfi és asszony. Az asszony észrevehetőleg sír. Nyilván halottat jönnek jelenteni – cikázik át az agyamon. Befordulnak Bödecs irodájába, és igen hosszan bent is maradnak. Amikor távoznak, Bödecs kikíséri őket a kapuig, aztán odajön hozzám. Megtört-fáradtan. Elmondja, hogy – mint olyan sokszor már – most is megjött a halálhír az egyik falubeli katonáról, aki az orosz fronton esett el. Ez alkalommal: Vermes János.

– A szülőkkal most állapotunk meg a halotti szertartásban. Tudod, úgy csináljuk most is, amint az első világháborúban volt itt szokás: templomi istentiszteletet tartunk.

– Sűrűn van, ugye?

– Túlságosan sűrűn. Úgy látszik, a rózsási fiúkat mind kivitték a frontra. Szinte azt kell mondanom, hogy szolgálatom csaknem kizárólag ebben merül ki, hogy el-esett katonákat búcsúztatok, és reménytelenségbe hullott szülőket próbálok vigasztalni.

Nagyon fáradt és keserű szóval mondja ezt Bödecs, majd hozzáfűzi:

– Az egyház szolgálata – itt falun – mostanában jóformán csak ez a halottbúcsúztató gyászszertartás ünnepi megrendezése. A vasárnapi istentiszteletekre a nép már alig jár. Többször már a heti bibliaórát sem tudtam megtartani, résztvevő hiányában. Csak ezekre a szomorú alkalmakra fut össze még az egész falu. Ilyenkor még kicsinek is bizonyul a templomunk. Megjelenik az egész rokonság. Itt vannak ilyenkor mindazok, akik már előbb kapták meg a hasonló értesítést. És azok is idetalálnak ilyenkor, akiknek még van kiért szoronganiok.

Aztán Bödecs a kisfiával üzen a harangozónak, hogy harangszóval adja a falu tudomására az újabb halálhírt.

Nem sok idő múlva fölsír a nagyharang. Halálról beszél újra – nem tudom, hányadszor már – egy nagyon megpróbált falunak.

Harangozás után a torony aljában megvárom Kővágó Jani bácsit. Szeretnék vele kissé elbeszélgetni. Ő is az egyház szolgája. Amint én is az vagyok. Lehet, hogy el is várja tőlem, hogy szabadságidőmben vele is eltársalogjak. Nem éppen széles látókörű ember ez a Jani bácsi. De csak van neki is mondanivalója. Megtudhatok tőle egyet-mást. A faluban úgysem igen járok, legalább ezen az úton értesülök a falusi kisemberek ügyéről, bajáról.

Körülményes üdvözlés után meg is indul a beszélgetés. Így tudom meg, hogy a tavasszal a polgárőrség működése közben sajnálatos sebesülés is esett. Kara Józsi olyanféle hírt kapott, hogy talán az ő tanyáján van ez alkalommal baj. Biciklijén kivágtatott a tanyára. Nem volt baj a tanyán. De besötétedett, mire visszaérkezett. Éppen ő is szolgálaton volt azon az éjszakán a polgárőrségben, de nem tudta még az erre az éjszakára érvényes jelszót. Ezt akarta megtudni a községházán. Az öreg bicikli zörgésétől nem hallotta meg, amikor az örök rákiáltottak. Azok tüzeltek rá. Ha nem is veszélyesen, de megsebesült.

Sok minden egyébről is beszélgettünk még Kővágó Jani bácsival, amikor végül kikötött egyéni bajánál, amely őt foglalkozásánál fogva érinti. Rengeteg a tüzeset. Annyit eddigi egész harangozói működése alatt sem kellett félrevernien a harangot, mint mostanában.

– Ezek szerint tehát itt is megindult a földalatti mozgolódás – mondom.

Jani bácsi nagyon furcsán néz rám.

– A föld alatt itt nem lehet semmit sem csinálni, esperes úr! Hiszen két-három ásó mélyen már fölbuggyan a víz. A föld fölött gyújtogatnak ezek! Éjszaka!

A szükséges fölvilágosítást megadván, nem is részletezi tovább az ügyet. De a földalatti mozgolódásról való szavam – úgy látszik – emlékeket ébresztett benne, mert igen részletesen elmondja, hogy amikor Egerben a katonaságnál szolgált, ott csuda földalatti járatokat látott.

– Ott aztán lehet a föld alatt mozogni! De itt nem! – állapította meg búcsúzózkodása előtt.

Úgy láttam, örült, hogy engem erre megtanított.

Az udvar mozgalmas. Kialakult a gyerekek játékának a rendje. Az egyik sarokban a két lányka játszik: Bödecsék Évikéje és a Doktor Gizike. Nem babával játszanak. Legalább most és itt nem. Forgó kötéllel ugrálnak. Közben rá-rásandítanak a fiúkra – Ferikére, Barnára és Jenőkére. De azok rájuk sem hederítenek. Azoknak ezek a lányok csak „csipások”. Bár tudok arról – legalábbis a fiam esetében –, hogy egy ilyenféle lányról nagyon szeretné, ha az egy kicsikét „felnöttebbnek” tekintené őt.

A fiúk az udvar közepén – helyből – távolugranak. Büszkén látom, hogy fiam elég ügyesen csinálja a dolgát. Éppen egy nagyon sikeres ugrása veretlen dicsőséget hozott volna neki, amikor – ő, hányszor történik ilyesmi az életben! – éppen a dicsőség pillanatában zúdult rá a váratlan csapás. Valamelyik zsebéből az ugrás nagy lendületétől egy fényes kis tárgy messze előbbre szállt, és ott pörgött csillogva a földön. Mindenkinek észre kellett azt vennie. Nekem is. Sőt, rá is ismerek er-

re a tárgyra! A használaton kívül helyezett dohányszelencém! Nézem. A fiamat is. Rákvörös. Ő kínos zavarában Bödecs Ferikére mered. Az is mélyen elpirul.

Nem szólok. Nincs rá szükség. Elég büntetés ez a néma jelenet is.

Most már több mindent értek. Azt is értem már, miért volt valamelyik este olyan sápadt Bödecs Ferike, és miért nem kellett neki még a nagyon finom vacsora sem.

Elhagyom a kudarc színhelyét.

Hadd játsszanak tovább a gyerekek.

Elvonulok a kerti lugas padjára. Azt hiszem, ezt mondják az emberek „papos” gondolkozásnak, amit én most végzek. Az foglalkoztat ugyanis, hogy gyerekekkel és felnőttekkel egyaránt játszik a kísértés. Őrizetlen pillanatban el is buktatja. Ha pedig továbbra sem vigyáz, akkor rabszolgájává teszi.

Így elmélkedtem magamban, amikor váratlanul Hegyi Sándor nyitja ki szokatlan hevességgel az udvari kiskaput, és amikor engem meglát, hosszú léptekkel, izgatottan felém tart.

– Itt vannak a fiúk? – kérdi lihegve.

– Láthatod. Ott játszanak.

– Hála Istennek! Jenőke is itt van!

Aztán kissé elcsöndesedve magyarázatképpen előadja, hogy egy nagy teherautón civil ruhás, de katonasapkás, karszalagos emberek érkeztek a bérlőlakás udvarára. Fölraktak a házból mindenkit, és alaposan földúltak mindent, aztán sietve el is távoztak. Két nagyon kétes kinézésű embert otthagytak, akik majd gondoskodnak a ház berendezésének elszállításáról.

– Egy pillanatra szót tudtam váltani Kerekessel – mondja Hegyi. Ő kért meg, hogy jöjjenek ide, s ha itt van a kisfia, kérjelek meg titeket, hogy ne is engedjétek haza, mert a jelek azt mutatják, hogy a nagy sietségben elfelejtkeztek a gyerekről.

Bemegyünk az irodájában elfoglalt Bödecshez, hogy hármásban tanácskozzuk meg a tennivalókat ebben a váratlanul előállt helyzetben.

Itt Hegyi – lényegesen rendszeresebben, mint az imént – újra előadja az eseményeket.

Nem sok tanácskozás után a következőkben állapotunk meg:

Bödecs beszél a kis Kerekes-fiúval. Ő a legalkalmasabb erre, mert a gyerek szereti is őt, bizalommal is van irányában;

a másik két legénykét is megfelelően előkészítjük a dologra, és a szobában tartjuk őket, ne lássa őket senki együtt;

addig is, amíg valaki beleüthetné a dologba az orrát, én haladéktalanul – legjobb lesz holnap hajnalban! – visszautazom, és elviszem magammal a fiúcskát egyik budapesti egyházi szeretet-intézményünkbe;

Bödecs elkéri Sík Edétől a hintót;

én pedig megkérem Szabados Imrét, vigyen át minket a hintón az állomásra.

Ezzel a határozattal kétségtelenül Bödecsre hárítottuk a legnehezebb föladatot. De még így is nehezen kezdtem hozzá a nekem juttatott első rész elintézéséhez.

Milyen különös is az élet! Egy-két nappal ezelőtt még egy kicsit töprengtem azon a kérdésen, hogy elvigyem-e fiamat a neki idegen temetőbe, és ma – íme – már be kell avatnom annak a csúf világnak a dolgaiba, amelyet a gyűlölködő emberi indulat teremtett, és amelyben hovatovább mindenki, aki él, kénytelen mindenkitől félni az életét.

Nehezen és főként körülményesen kezdtem hozzá a fölvilágosításhoz. Általánosságokkal. A fiú eleinte nem tudja mire vélni ezt a zavaromat. De csakhamar megérti, mi lehet az, ahová én ki akarnék lukadni, és egy-két világos kérdésével megkönnyebbíti föladatomat. Most látom meg, hogy ezek a fiúk már megtárgyalták egymással a lehetséges változatokat. Átnyilallik valami a szívemen: Szegény gyerekek! Mi felnőttek azt hisszük, gondtalan, játékos napjaikat élik még, ők pedig már ilyen kérdésekkel viaskodnak!

Sietőssé váltak dolgaink.

Bödecsné csomagoláshoz kezd, hogy Jenőket valamiképpen fölszerelje ruhaneveléssel. Buzgóságában túlméretezné. Figyelmeztetnem kell, hogy amikor Budapestre érünk, mi is tudunk a fiúra egy váltás alsóruhát adni.

Magam sietve indulok Szabadosékhoz, hogy esetleges akadályokat még elháríthasson az útból. Otthon is találtam. Munkában, persze. Előadom kérésemet. Kötelességemnek tartom, hogy világosan megmondjam elutazásom okát.

Nem csalódtam várakozásomban. Inrus – bár nagy a dologidő – vállalta holnapra a feladatot az állomásra. Korán, hajnalban.

Visszaérkezésemkor Bödecsné a templomkertben találtam. Föl-alá járt. Még nem tudta magát nyugodtan túltenni a mai nap eseményein.

Csatlakozom hozzá.

– Sajnálom, Lajos – szólalt meg Bödecs egy idő múlva –, hogy ilyen hirtelen kell elutaznod, de én is úgy látom, így lesz a legjobb. Volna egy indítványom, egyben kérés is hozzád: Tarts ma este áhítatot. Remélem, nem terhes a kérésem.

– Különös módon találkoznak a gondolataink! Magam is gondoltam arra, hogy Isten ígéje mellett búcsúzzunk el. A vihar erősen közeledik, és ki tudja, látjuk-e még egymást.

Tovább sétálunk, beszélgetve. Így többek között szóba kerül a menekülés kérdése is, és örömmel állapíthattam meg, hogy Bödecs ezt a kísértést közel sem engedte a lelkéhez.

– És mikor gondolsz az áhítat idejét? – kérdezem végül. Amikor a gyerekek már lefeküdtek, vagy ők is vegyenek részt ezen?

– Szeretném, ha ők is velünk volnának.

– És Jenőke?

– Azt hiszem, őt is ott tartjuk. A gyerek – apja beleegyezésével – részt szokott venni a hittanórákon is, és a tanítás ideje alatt az iskolásokkal együtt jelen szokott lenni az istentiszteleteinken is. Nagy szüksége lehet ennek a gyerekeknek is arra a tudatra, hogy mindannyiunkkal Isten akarata történik.

Bödecs bement a házba, én pedig további séta közben elrendezem a gondolataimat.

Vacsora után, megállapodásunk szerint együtt maradunk az áhítatra.

Először együtt énekelünk:

Az Úr gondot visel,
Kire dolgom hittel
Mindenkor vetem.
Még nem is születtem,
Már sajátja lettem,
Övé életem.

Jó úton vezet, tudom,
S ami üdvös, azt megadja
Éltem kegyes Atyja.

Az Úr gondot visel,
Rám gyakran derít fel
Nyugodt, víg napot.
Önkeblére emelt,
Mindennap eledelt
S áldást Ő adott.
És midőn csüggedt erőm,
Ínség és kereszt lesújtott,
Segítséget nyújtott.

Az Úr gondot visel,
Bár az ég dörgéssel,
Villámmal rettent,
Bár rám tör vész s halál,
Az Úr mellettem áll,
Hatalma megment,
Velem van a viharban,
S lecsillapulnak a habok,
Ha híve maradok.

Aztán fölolvastam elmélkedésem alapigéjét:

„Légy békeességben az életben.

Legyen békeességben a te házad népe.

Legyen békeességben mindened, amid van.” (1Sámuel 25,6)

Vacsora előtti magános sétámon végiggondoltam, mit mondjak erről az ősi bibliai áldásról.

Magától kínálta ez az ige a hármas tagozódást. A háború veszélyei között természetesen a békét óhajtja az ember. Mégsem az a legfontosabb, hogy végre fölvirradjon számunkra a csatazajtól mentes élet napja, hanem mindenekelőtt szükséges a belső lelki békeesség. – Családok szétszóródása idején különös isteni kegyelem esik rajtunk, ha a mieinket magunk mellett tudjuk. Áldása ez Istennek. – A harmadi részben pedig arra gondoltam, hogy a gyülekezetről és a faluról szölok.

Meg is kezdtem az igemagyarázatot, de nem messzire jutottam el, amikor Bödcsnét görcsös sírás kerítette hatalmába. Szegény asszony! Úgy látszik, a hosszú időn át viselt túlfeszített idegállapot most szabadságra akar törni.

Az asszony sírása átragadt a gyermekekre is.

Lényegesen rövidebbre fogtam azért mondanivalómat a tervezettnél, és inkább arra törekedtem, hogy közös imádkozásba foghassunk minél előbb. Az bizonytalansággal megghozza a belső csöndet.

Úgy is volt. Mire bensőséges, Istent kereső imádságaink után együtt elmondotuk a Miatyánkot, addigra elcsöndesedtek a gyerekek és az asszony is.

A befejező énekben már a megerősített hit ereje csengett:

Öbenne vesd halálig
Reményed horgonyát,
S biztos révpartra szállít,
Van neki gondja rád.
Bár késik a segítség,
S gyakran nem lelsz vigaszt,
Eloszlik bú és kétség,
Előbb, mint véled azt.

Ő megcselekszi végre
Vetünk azt, ami jó,
Ösvényünk erőssége
Te vagy, Mindenható!
Nehéz itt földi pályánk,
Könny lepi és tövis,
De örök pálma vár ránk,
Utunk a mennybe visz.

Megkönnyebbedett mindannyiunknak a szíve. Bebizonyosodott újra, hogy Istennek hatalma van nyugalmat parancsolni annak az embernek a lelkébe, aki bizalommal keresi Őt.

Amikor helyünkről fölkelünk, a kis Bödecs Évike apjához sietett, és szorosan hozzásimult. Ferike az anyjához ment, és a karja alá húzódott. Az asszony – ösztönösen – a másik oldalára vonta Kerekes Jenőkéét. Barna keze pedig az én kezemet kereste, és meleg szorításából arra következtettem, hogy ez a fiú is megérezte valamit Isten jelenlétéből.

Éppen csak hajnalodott, amikor Szabados Imre megérkezett. Mindannyian fönt is voltunk már, útra készen. Bödecs még a nagykaput is kinyitotta, hogy a hintóval beállhasson Imre az udvarra.

Úgy határoztunk, hogy a két gyerek ül be a hintó fölhúzott védőjű hátsó ülésébe, én pedig Szabados Imre mellett a bakon foglalok helyet. Ne találgassák a kíváncsiskodók, hogy ki az a két gyerek. Talán fölösleges is volt ez az óvintézkedés, mert az utcán alig mozgott valaki.

Mikor kiértünk a határba, hallom, hogy mögöttünk a gyerekek vígan társalognak. Nem érzik át a helyzet komoly voltát. Pillanatnyilag élvezik a szokatlan utazást. Később a korán keléshez nem szokott gyerekeket elnyomta álmoságuk. Mi, a bakon, aránylag hosszan ültünk szótlantul. Nehezen akartak gondolataink szóban formát ölteni. De az egyik útba eső, leégett tanyának a képe Szabadosból megindítja a szót. Elmondja, hogy sok más tanya mellett ezt is nemrégén gyűjtötták föl. Hangjában benne cseng az aggodás a gyakori tüzek miatt. Hiszen az ő földjén is kint van egész évi munkájának az eredménye. De megérzem szavából az ismeretlen gyűjtogatók elleni határtalan megvetését is. Az egészséges lelkű ember gondolatmenete ez, aki szentnek tartja azt, ami Isten áldásából és az ember szorgalmából lett. A rosszindulatú pusztítást nem tudja semmiféle okkal menteni, hanem igazi nevéen „bűnnek” nevezi azt.

Szinte vártam már, vajon ő is rátér-e a menekülés kérdésére. Hamarosan szóba hozta ezt is. Ő is állítja, hogy az egész faluban téma az intelligencia érthetetlen szándéka.

– Csak azt remélem, hogy Bödecs tisztelendő úr nem gondol arra, hogy itt hagyjon minket – mondja kissé félve.

Milyen boldog voltam, hogy erre nézve a leghatározottabb választ tudtam neki adni.

Egyszerűen folyik a szó Szabados Imre ajkáról, de világosan fejezi ki magát. Keresztyén hitben nevelkedett, és a keresztyénség életparancsaihoz igazodni akaró ember szemével látja a világnak általa látható részét. Érthetetlennek tartja, mennyire elhatalmasodott a gyűlölet. Nemcsak a háborút viselő nemzetek között, hanem egyes emberek között is. Itt a faluban is. Az Isten szeretetébe vetett hite nem ingott meg, sőt még kételye sincs efelől, csak azt nem tudja elképzelni, hogy hová kell jutnia a világnak úgy, ahogyan most él.

Sok minden egyébről is esett még szó a hosszú úton, és én szívből örültem, hogy a magyar falun még ilyen ember is él, mint Szabados Imre.

Az állomáson megtudjuk, hogy a vonat nagy késéssel érkezik. Ezért búcsúzást indítványozok Szabados Imrének. Rá vár a munka otthon.

Megköszönöm a szívességét, és búcsúzóul mondom neki:

– Imrus! Szeretnék tőled azzal a bibliai áldással elbúcsúzni, amelyikkel tegnap Bödectől és családjától köszöntem el: „Légy békességben az életben, legyen békességben a te házad népe, és legyen békességben mindened, amid van!” Ezt kívánom neked Istentől.

– Köszönöm, Lajos! Én is ugyanezt kívánom neked. Felétek sokszor van bombázás. Védjen meg titeket Isten!

Aztán kezét fog velünk sorban. Szokatlannak érzem falusi ember részéről, de annál jobban megindít, amikor látom, hogy utoljára a kis Kerekes Jenőke fejét végigsimítja, a szemében pedig könny csillog.

Ez az ember nem beszél a faluban arról, hogy kiket vitt a hintóban az állomásra!

Közeledett a vonat az átszálló-állomás felé. Lassan készülődni is kellett volna már az átszálláshoz, amikor a vonat váratlanul megállt a nyílt pályán. Akkor letünk figyelmesek a félelmetes bűgásra – sok repülő közeledésére. Kiszállási parancs hangzott. Ki amerre látott, elszéledtünk a vasúti töltés mellett végtelenbe nyúló kukoricásban. Mikor a gyerekekkel megállapodtunk abban, hogy mélyebbre már nem megyünk, leraktuk poggyásunkat. Szétnéztem. Csaknem a fejünk fölött szálltak a repülők. Bombázógépek. Sok. Negyven-ötven is lehet. Alig győzi az ember számolni őket. A repülők nyugodt biztonsággal szálltak. A sokat hangoztatott német légvédelmi biztonságnak semmi jele! Nem zavarja a támadókat senki. Azt csinálhatnak, ami nekik tetszik.

Ha nem halállal jönének, az ember gyönyörködne ebben a látványban. A gépek a tiszta, ragyogó napsütésben szemképráztatóan fehérek.

Egyenesen a város felé tartanak. Arra lettem figyelmes, hogy az elől haladó gép valami fehér csíkot von. Közben fordul, és a csík valami tojásalakot mutat. A rá következő pillanatban iszonyatos robbanás rázkódtatja meg alattunk a földet. Ez a mi állomásunknak szól! A robbanás lökései sűrűn ismétlődnek meg. Tenger viharzásában éreztem csak olyan hullámzást, mint itt a szárazföldön most.

Aztán a motormorajlás halkul.

Távoznak a gépek.

Az utasok lassan összeszedelőzködnek. A vonat egészen lassan, a gyalogló ember sebességével egy darabig még vitt bennünket az állomás felé. De még jó mesz-sze voltunk attól, amikor a vonat végleg megállt. Nincs tovább! Kiszállás!

Tervet készítek.

Van a városban egy régi kedves ismerősünk. A Petrusz család. Nyugdíjban élnek itt. Nem is laknak túl messzire az állomástól. Valamivel túl a gimnáziumon. Az is melegen érdekelt, nem történt-e bajuk. Meg aztán arra is gondoltam, hogy ebből aligha lesz ma továbbutazás. Tehát valahol be kell kéredzkednünk éjszakai szállásra.

Mellékutcákon arra indultunk hát. Egyelőre bombázás nyomait nem látom. Csak az állomás irányából idecsapódó sűrű füst fojtogat.

Végre itt vagyunk!

A ház amúgy épen áll, csak azt látom, hogy a járdára kihullott a ház több ablak-táblája. Öreg Pali bácsit és Olga nénit is otthon találjuk. Nagy dolog az ilyen hábo-rús esemény! Száz évben egyszer meg nem történt volna, hogy a hagyományos kérdések és megállapítások el nem hangzanak: „Hogy vagytok? Merre jártok itt? Jó színben vagy! Milyen nagy lett ez a gyerek!” Most mindebből semmi. Érthető. Olga néni ott folytatja, ahol az imént Pali bácsival folytatott egyoldalú társalgását abbahagyta:

– Láttam én, hogy az egyik különválik, és ír valamit az égre..., – és mondja, mondja tovább...

Végül mégiscsak sort keríthettem rá, hogy elmondjam, hogy miért vagyunk mi most itt, és bemutassam a másik fiút. Helyet kértem, és esetleges éjszakai szállás felől érdeklődtem, ha talán nem utazhatunk tovább.

Szívesen hangzik a válasz:

– Persze, hogy adunk éjszakai szállást. Persze, már csak olyat, amit ilyen körülmények között lehet.

Azzal indultam is az állomás felé, hogy megtudakoljam, mikorra lehet kilátá-sunk a továbbutazásra. Szóval: közlekednek-e a vonatok?

Alig érek ki Pali bácsiék rövid utcájából, látom, hogy a piactér egyik bódéján úgy áll a tető, mint a félrekapott kalap. Mellette nem messze bombatölcsér. Valaki monda, hogy a bombaszőnyegnek ez volt errefelé a legszélső bombája. Hát Pali bácsiék éppen csak hogy kimaradtak belőle! A gimnázium felerészben katonai kórháznak van beren-dezve. Az egyik szárnyán seb tátong. Szerencsére nem a kórházi részen. Tanuló pedig most a nyári vakációban nem volt az épületben. A városi kis parkban az egyi hatalmas hársfa szinte tótágast áll. Gyökere valahol magosan a levegőben. Az állomásépület és közvetlen környéke borzasztó képet nyújt. A nagy malom teljes egészében lángokban áll. Okádja a füstöt. Az állomásépületen számtalan bombatalálat. Eléje kerülök. A pá-lyatest mintha föl volna szántva. A bombák félelmetes erejét az a vasúti sín mutatja, amely hatalmas ívben fölkunkorodott, és a végével belefűrődött a peron magos üveg tetejébe. Az állomás másik végében nagy nyüzsgés van. Arra tartok. Borzalmas sejtelm-mem támad. Amit eddig láttam, az végül is anyagi kár volt. Az életpusztítás itt történt. Emlékszem, itt volt a tömegóvóhely. Telitalálatot kapott, és a vonatokból beteretelt em-berek bent veszték. Most is folyik még a mentőmunka. Nem. Inkább így mondom: fo-

lyik a halottak kiemelése. Eddig még élve nem került ki onnan senki. Rémes! Az egyik vasúti munkás a hordágy végében láthatóan rosszul van. Átveszem tőle a munkát.

Halvány, bágyadt örömet érzek, hogy a gyerekeket előbb bevittem a városba, és nem látják ezt. Valóban nem való gyerek szemének.

Aztán szeretném tisztázni, mikor lehet remény a továbbutazásra. De kérdésemre egyelőre senki nem tud válaszolni. Az előbbi vasutas, aki a fal aljában közben már egy kissé magához tért, úgy vélekedik, hogy itt legkorábban csak holnap indulhat némi forgalom.

Végre megint vonaton ülünk!

Nehezen ment. Hajnalban kezdtem a futkosást, most pedig már csak kis hűja délnek. Rengetegen szálltunk erre az ingajáratra, amely messze a pályaudvartól indul Budapest felé. A nagy-termes kocsiban is túlszűfoltan vagyunk. Nagy a lárma, és sok az idegeskedés. Még a közös nagy bajban sincs egymás iránti megértés, inkább van veszekedés és sok, nagyon csúf káromkodás. Meghúzzuk magunkat az egyik sarokban. A vonat csak döcögve halad.

Amikor kissé megcsöndesednek a kedélyek, hallom, hogy az egymással ismerkedő emberek itt-ott még békítő szót is mondanak egymásnak, és a kezdeti összehúzózkodás miatt mentegetőznek.

A megindult társalgás fő tárgya természetesen a tegnapi esemény. Elmondják, ki mit látott. Borzasztó eseményeket tesznek szóvá.

Az állomásokon hosszan ácsorgunk, és általában tömegjeleneteknek vagyunk tanúi. A közlekedés rendje érthetően fölborult. Az utasok találmásra mennek az állomásra, és órákig várakoznak ott, amíg valamerre elindulhatnak, ha ugyan fölférnek a vonatra. A kocsik teteje is megtelik utasokkal.

Az egyik nagyobb állomás oldalsó vágányára tolatva még egy német katonavonatot is vesztegel. A tegnapi bombázás után legalább egy sáncpár rendbetételét várja. A német katonák marhavagonokban. Mint a múlt háborúban. Öreg fiúk. Nem látjuk rajtuk az állítólagos győztesek lelkesedése. Inkább fásultak. Akasztófahumoral alighanem önmagukat gúnyolják. Mert az egyik vagonjuk oldalán krétával írott gúnyszöveg. Ők írhatták:

Des Führers neue Waffen
Sind diese alten Affen.*

Mikor újra elindulunk, követem a velem lévő két gyerek példáját, és magam is elbóbiskolok.

Egy idő múlva arra ébredek, hogy velünk szemben egy férfi hangosan kifejti fölfogását a világról. Általában mindent és mindenkit szid. Szidja a kormányt, a németeket, a bombázó angolokat, az embert. És csúnyán, bántón, műveletlen durvasággal, főként pedig ocsmány szavakkal még Istent is szidja. Mellettem a gyerekek kimeresztett szemmel, riadtan figyelik. Azon elmélkedem, milyen formában szólhatnék bele abba, amit mond, de úgy, hogy olajat ne öntsek a tűzre, és ha lehet, elhallgattassam. De megelőzött ebben a szándékomban az az asszony, aki a férfi mellett ült. Nagyon kedves, nyílt arca és főképpen nagyon beszédes, okos szeme van ennek az egyszerű asszonynak.

Megszólal:

* A Vezér új fegyverei ezek a vén majmok.

– Ugyan, hallgasson el már az ilyenféle beszédekkel! Nem bánom, szidja a háborút és azokat, akik ezt ránk hozták, de Istent ne szidja! Neki inkább adjon hálát az úr is!

A férfi fölényesen, gúnyosan nevet:

– Mit hálálkodjak neki? A tehetetlenségéért dicsérjem? Én az Istennel még soha életemben nem találkoztam. Azt sem tudom, hogyan mondjam meg neki a véleményemet. Tudja, mit mondok magának? Nekünk nem az Istennel van dolgunk! Minket az érzéketlen sors dobál össze-vissza. Mindannyiunkat! Ma ide, holnap meg oda!

– Igaz-e, uram? – irányítja szavát egyenesen felém.

Csöndes szóval válaszolok:

– Én azon a meggyőződésen vagyok, amelyet az imént ez a jó asszony tett szóvá. Egyébként – csak azért mondom, hogy tudja – én pap vagyok. Az igaz, hogy most mindannyiunkat vihar csapkod. Csúnyán. De valamikor fiatal korában valószínűleg maga is tanult bibliai történeteket. És talán emlékszik arra is, hogy Jézus tanítványai is csúnya viharba kerültek. Abban a történetben azt tanultuk, hogy az apostolok a veszélyben Urukhoz, Istenükhöz kiáltottak segítségért. És megtapasztalták, hogy Isten még a viharban is Ura. Azt mondom: ma nekünk is egy dolgunk lehet csak. Ebben a szörnyű viharban Őhozzá kell fordulni, aki ma is Ura még minden viharban.

Nála védelmünk van.

(Vége az első résznek.)

Budapest, 1962. április 2.

Amint arra a 2003. tavaszi számunkban – az első elbeszélés előtti sorokban – is utaltunk, a Sodródás című elbeszélés-sorozatnak a folytatásáról nincs tudomásunk. Sajnos – minden valószínűség szerint – nem is készült el.

A szerkesztő

Helyreigazítás

A múlt évi őszi számunk dokumentum rovatában a megjegyzésben - mivel rosszul emlékeztem - tévesen írtam, hogy levelemre nem érkezett válasz. A téves közlésért Bán Józseftől bocsánatot, olvasóinktól elnézést kérek.

Ittész Gábor

TARTALMI ÖSSZESÍTŐ

Zusammenfassung

Zu Beginn unserer Sommerfolge lesen wir die im Januar 1959 gehaltene Begrüßungspredigt von Zoltán Dóka in Hévízgyörk aufgrund Mt 12,38-39: Das einzige Zeichen: das Kreuz. Hiernach begrüßen die Redakteure und der Vorsitzende des Lajos Ordass Freundeskreises János Ittész zu seinem 60. Geburtstag.

Im Laufe 2004 gedenken wir mehrerer runder Jahreswenden. Der Offene Brief von Zoltán Dóka entstand 1984; damit beschäftigen sich die Zeilen des Redakteurs und das in persönlichem Ton verfasste Schreiben von Dorottya Isó. An das Leben und den Dienst des von seiner Bischofskandidatur durch die politische Gewalt entfernten Seniors István Rózse (+1964) erinnert sich sein auch als Pfarrer dienender Sohn. Der Artikel von Lóránd Boleratzky bezieht sich auf die Tätigkeit des vor 20 Jahren verstorbenen Pfarrers Kálmán Kutas. Anlässlich des Jubiläums bringen wir einige Gedichte von ihm.

In unserer Studienspalte lesen wir den Vortrag von Kirchenhistoriker Zsolt Giczi unter dem Titel: Katholisch-evangelische kirchliche Verknüpfungen in der Horthy-Epoche Ungarns.

In unserer jetzigen Numer endet die Erzählungsserie Sodródás von Lajos Ordass: Sommer 1944.

Summary

Our Summer issue opens with the inaugural sermon of Zoltán Dóka given in 1959 in Hévízgyörk on the basis of Mathew 12,38-39: The One and Only Sign: the Cross. Following this the editorial staff and the president of the Ordass Lajos Circle of Friends greet János Ittész on his 60th birthday.

We commemorate several round anniversaries in 2004. Zoltán Dóka's Open Letter was written in 1984; two writings deal with it: one from the editor and one more personal one from Dorottya Isó. The life and service of István Rózse (+ 1964) dean who was removed from the candidateship for bishop by the political power is recalled by his son. Lóránd Boleratzky writes about the work of pastor Kálmán Kutas who passed away twenty years ago. On the occasion of the anniversary we bring some of the pastor's poems too.

In our Studies column we can read the lecture of Zsolt Giczi church historian titled Catholic - Lutheran church relations in the Horthy era in Hungary.

This issue ends the narrative series from Lajos Ordass titled Drifting: The Summer of 1944.

A Fraternitás Lelkészegyesület és az Ordass Lajos Baráti Kör
megemlékező együttlétet tart
Dóka Zoltán Nyílt levelének 20. és a Kiáltó szó 15. évfordulója
alkalmából 2004. augusztus 26-án, csütörtökön du. 4 órától
a kelenföldi gyülekezeti teremben.

Megemlékező és értékelő előadásokat tartanak:
D. Dóka Zoltáné, Isó Dorottya, Ittész Gábor és ifj. Zászkaliczky Pál.

Minden érdeklődőt szeretettel vár
az Ordass Lajos Baráti Kör és a Fraternitás Lelkészegyesület elnöksége.

E SZÁMUNK SZERZŐI

<i>Dr. Boleratzky Lóránd</i> ny. ügyvéd, egyet. magántanár	Budapest
+ <i>D. Dóka Zoltán</i> lelkész	Hévízgyörk
<i>Dr. Giczi Zsolt</i> egyet. adjunktus, egyháztörténész	Szeged
<i>Dr. Herényi István</i> ny. ügyvéd	Budapest
<i>Isó Dorottya</i> lelkész	Veszprém
+ <i>Kutas Kálmán</i> lelkész	Szombathely
+ <i>D. Ordass Lajos</i> püspök	Budapest
<i>Rőzse István</i> lelkész	Biatorbágy

Szeretettel ajánljuk Olvasóink figyelmébe alábbi kiadványainkat:

<i>Ordass L.:</i> Nem tudok imádkozni	550,-
<i>Ordass L.:</i> A keresztfa tövében, Nagyheti áhítatok	150,-
<i>Ordass L.:</i> Vádirat, Korrajz	40,-
<i>Ordass L.:</i> Jó hír a szenvedőknek, Prédikációk	400,-
<i>Ordass L.:</i> Akikkel az Úton találkoztam	400,-
<i>Ordass L.:</i> Útravaló az év minden napjára	1.190,-
<i>Ordass L.:</i> Gondolatok a Filemon levél olvasása közben	100,-
<i>Giertz Bo-Ordass:</i> Hitből élünk	400,-
<i>Ordass-Lyngar:</i> A fáklya, Ifjúsági áhítatoskönyv	300,-
<i>Terray L.:</i> Nem tehetett mást, Ordass Lajos életútja	150,-
<i>Scholz L.:</i> Tisztítsd meg szívedet	100,-
<i>Scholz L.:</i> Két sugárzó igazgyöngy, Írásmagyarázat	150,-
<i>Scholz L.:</i> Elveszett és megtaláltatott	130,-
<i>Ritter-Tekus:</i> A lelkipásztor imádsága	100,-
<i>Sólyom J.:</i> Hiszem-tudom, Bevezetés az egyház tanításába	280,-
<i>Boleratzky L.:</i> Aki mindvégig állhatatos maradt	600,-
<i>Virág Jenő:</i> Dr. Luther Márton önmagáról	700,-
<i>Luther M.:</i> 14 vigasztaló kép	160,-
<i>Botta I.:</i> Dévai Mátyás, a magyar Luther	120,-
<i>Vajta V.:</i> Hit és élet összecsengése	40,-
<i>Jung E.:</i> Hogyan vezessem a vasárnapi iskolát?	300,-
<i>Maróthy J.:</i> Szegények szíve, Novellák	500,-
<i>Kendei-Newman:</i> Jöjj Jézushoz! Evangelizáló füzet	100,-
<i>Rőzse I.:</i> A halál árnyékának völgyében	500,-
<i>Boleratzky L.:</i> A miskolci evangélikus jogakadémia	40,-
<i>Boleratzky L.:</i> A miskolci jogakadémia tanárai	200,-
<i>Boleratzky L.:</i> Evangélikus egyházjog I.+II. r.	1.300,-
<i>Kaj Munk:</i> Három dráma	600,-

A Keresztyén Igazság évi előfizetési díja 1000,- Ft + postaköltség.

Külföldre 8€. Egy szám ára 250,- Ft.

Folyóiratunk és kiadványaink megrendelhetők:

Ordass Lajos Baráti Kör

1114 Budapest, Bocskai út 10.

Postacím: 2151 Fót, Ibolyás u. 3/A.

